

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Obraz ženy v řeckém mýtu: exkurz k ženským postavám

v homérských eposech

Bc. Barbora Tesařová

Plzeň 2022

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Evropská kulturní studia

Diplomová práce

**Obraz ženy v řeckém mýtu: exkurz k ženským postavám
v homérských eposech**

Bc. Barbora Tesařová

Vedoucí práce:

Mgr. Karolína Jiráková, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2022

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2022

.....

Poděkování:

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucí své práce Mgr. Karolíně Jirákové Ph.D. za cenné rady a připomínky, které mi pomohly při zpracování této diplomové práce.

Obsah

Úvod.....	7
1 Homérské eposy.....	9
1.1 <i>Ilias</i>	11
1.2 <i>Odyseia</i>	15
1.3 Homérské příběhy jako kulturní vzorce	19
2 Homérský svět.....	21
2.1 Člověk a bohové	22
3 Ženy v homérských eposech	26
3.1 Postavení ženy ve společnosti: přechod od homérské společnosti k životu v <i>polis</i> ...	28
4 Typy žen v Homérovi.....	31
4.1 Žena domácí	31
4.2 Žena rodinná	34
4.3 Žena a sňatek	35
4.4 Žena v náboženství.....	37
5 Hésiodos a ženy.....	40
6 Exkurz k ženským postavám v homérských eposech.....	42
6.1 Ženy v <i>Odyseii</i>	43
6.1.2 Kirké.....	44
6.1.3 Kalypsó	46
6.1.4 Nausikaa	49
6.1.5 Antikleia	51
6.1.6 Penelopé	53
6.1.7 Athéna	57
6.2 Ženy v <i>Iliadě</i>	60
6.2.1 Bríseovna.....	60

6.2.2 Helena	62
6.3 Obraz homérské ženy	64
Závěr.....	66
Resumé.....	70
Seznam použitých zdrojů:	71

Úvod

Předložená diplomová práce je věnována tématu žen v homérských eposech *Ilias* a *Odysseia*. Východiskem je problém postavení ženy v homérské době, tedy v patriarchální aristokratické kultuře. Nicméně mě eposy zajímají také proto, že se staly součástí modelu starořecké výchovy a vzdělání vůbec a že se trvale vryly do naší kultury. Můj přístup k ženským postavám je ovlivněn francouzským autorem Émilem Mireauxem a jeho knihou *Život v homérské době*. Mireaux si nejen všímá široké palety ženských charakterů v homérských eposech, ale zdůrazňuje také porozumění autora starých vyprávění ženskému světu. Cílem práce je na vybraných ženských postavách homérských eposů ukázat místo ženy v dobovém myšlení s ohledem na kulturně-společenský kontext. Chtěla bych na základě střípků jednotlivých ženských charakterů poskládat obraz homérské ženy. Zároveň se budu snažit popsat, jaký kulturní vzorec byl tímto způsobem vytvořen.

Práce je interpretační a do jisté míry kompilační povahy (především v částech, kde se věnuji zasazení do dobového kontextu). Za nejdůležitější metodu považuji analýzu textu, kterou uplatňuji na ženské postavy homérských eposů a jejich vztah k mužskému světu.

Práce je založena na četbě primární literatury, tedy Homérských eposů *Ilias* a *Odysseia* v českém překladu od Vladimíra Šrámka. V první části mé práci se opírám o knihu Thomase A. Szlezáka, *Za co vděčí Evropa Řekům*, ve které autor poukazuje na spojnici mezi námi, moderními Evropany, a příběhy z homérských eposů. Právě Szlezákův přístup ovlivnil moji práci v rozhodnutí vidět za ženskými postavami určité kulturní vzorce, které se staly naší neodmyslitelnou součástí. É. Mireaux, kterého jsem zmínila výše, se stal důležitým zdrojem, který poskytuje výborný přehled homérské doby, její rodinné a sociální struktury. Významným titulem pro moji práci je soubor esejů *Řecký člověk a jeho svět*, jehož editorem je J.-P. Vernant. Pro rozbor ženských charakterů využívám články od Mary Lefkowitzové, *Women in Greek myth* a *The Heroic Women of Greek Epic*. Doplnkovým zdrojem jsou *Řecké mýty* od Luca Ferryho, který se sice rád pohybuje na populárně-vědní úrovni, ale dokáže vystihnout důležité aspekty antického mýtického porozumění světu a zároveň má cit pro otázku, jakým způsobem jsme si dávné příběhy osvojili.

V první části práce se zabývám homérskými eposy a jejich odkazem na naší Evropské kultuře. Stručně charakterizuji obsah obou eposů a rozebírám v čem se shodují a v čem jsou

naopak odlišné. Dále stručně pojednávám o homérském světě. Popisuji, čím se vyznačuje homérská doba a nahlížím zde na dvě roviny homérského světa, kterým je lidský a božský svět. Poukazuji, jak jsou bohové a lidé v homérské době propleteni a čím to je.

V následující části již směřuji svůj zájem k ženám. Zaměřuji se na ženský svět ve starém Řecku, jaký byl život ženy a jak byla muži vnímána. Homérův pohled na ženy se odlišuje, je více pozitivní. Na základě popisu ženské role v eposech podávám několik typů žen, které v Homérovi jsou a které pokládám za významné. Dále podávám stručný obraz ženy z pohledu Hésioda, který stojí v opozici k tomu, jak vnímá ženy Homér. Autoři se v názorech rozcházejí, ale přesto v této odlišnosti nacházím jistou souvislost.

Poslední část práce již podává rozbor ženských postav v *Odysseii*, která nám nabízí rozmanitější výběr. Rozebírám zde několik archetypů, které nám Homér vštěpil. Ačkoliv je mým hlavním záměrem podat a prozkoumat smrtelné ženské postavy, vybrala jsem i několik, které nespádají do roviny smrtelníků. Opět jsem zde inspirována É. Mireauxem, který připomíná, že i bohyně se projevují lidským způsobem a že odrážejí především svět lidí. Nakonec do opozice dávám dvě ženské postavy z *Iliady*, ve které ženy nemají tak velký prostor. Přesto jsou pro tento příběh nejenom *Iliady*, ale také *Odysseii* klíčové. Poukazuji na oba eposy, jelikož nám podávají odlišný způsob ženské role.

Na základě rozboru ženských postav se pokusím definovat jaký je tedy obraz ženy v homérských textech a jaká je homérská žena. A také, co se nám promítlo i do dnešní doby, a které ženy vnímáme jako prototypy, jako kulturní vzorce pro naši společnost.

1 Homérské eposy

Naše evropská kultura má silné kořeny v řecké antice. Z ní jsme si převzali základní ideje, hodnoty, postoje a způsoby myšlení¹. Většinou nelze mluvit o přímé souvislosti obou kultur, či závislosti naší kultury na prvotní kultuře řecké. Jde spíše o jisté zlomy, přeměnu či inovaci něčeho zděděného z řecké kultury. Řecká kultura je pro nás prapůvodním zdrojem vysokého hodnocení člověka, jakožto individuality, konajícího jedince. Řekům, jak píše Szlezák, můžeme být vděční za způsob vidění a za vnímání světa skrze literaturu, historiografii a filosofii.² V tomto smyslu sem dozajista patří také homérské eposy. Eposy *Ilias* a *Odyssea* se staly neodmyslitelnou součástí evropského kulturního dědictví³. Homér je spojen nejen s počátkem řecké literatury, ale je spojen také se zrodem západního pojetí literatury. Takový typ literatury se stal jednou z důležitých součástí našeho pohledu na svět.⁴

Samotné příběhy v eposech mají povahu smyšleného zobrazování skutečnosti, Řekové to nazývali slovem *mimésis*, čili napodobování. *Mimésis* utváří způsob, jakým jsou příslušníci určité kultury schopni zakoušet svou skutečnost a vštěpování zkušenosti pocitů, které jsou napodobovány, mění a trvale utváří pohled na to, co se nám zdá jen jako napodobené. Ve skutečnosti je to nově ukázané, ačkoliv to není vyřčené. Skutečnost je tak pro *mimésis* vzorem. A *mimésis* určuje vztah a pohled na tento vzor, stejně tak určuje formy, ve kterých vnímáme skutečnost.⁵

Literatura, která vznikala v Řecku od archaické do hellénistické doby, utvářela, ať už přímo či nepřímo, všechna období evropských dějin literatury. Pojetí literatury v Řecku stojí nejbližší novodobému evropskému chápání. Proto můžeme řecké eposy chápat jako zásadní mezník.⁶ Ovšem to by se nestalo, pokud by na počátku řeckého básnictví nestála dvě významná díla, tedy *Ilias* a *Odyssea*, která jsou přisuzována Homérovi.⁷

---

¹ Ne všechno v evropské kultuře má počátky v Řecku, kupříkladu evropské právní myšlení, které vychází z římského práva. SZLEZÁK, Thomas A. *Za co vděčí Evropa Řekům*, s. 14.

² SZLEZÁK, T. A. *Za co vděčí Evropa Řekům*, s. 13.

³ Sám Szlezák věnuje homérským eposům dvě eseje ze své knihy, což nám ukazuje, jak moc je považuje za důležité.

⁴ SZLEZÁK, T. A. *Za co vděčí Evropa Řekům*, s. 17.

⁵ SZLEZÁK, T. A. *Za co vděčí Evropa Řekům*, s. 17.

⁶ SZLEZÁK, T. A. *Za co vděčí Evropa Řekům*, s. 18.

⁷ SZLEZÁK, T. A. *Za co vděčí Evropa Řekům*, s. 19.

Již Xenofanés píše, že „Všechny lidské myšlenky vytvářel od začátku Homér.“⁸ Xenofanés⁹, Hérakleitos i Hérodotos tvrdili, že všichni se všechno naučili z Homéra společně s Hésiodem. Člověka utváří to, co se naučí v dětství a mládí. Platón ve svém dialogu *Prótagoras* považuje schopnost rozumět básníkům za nejdůležitější část vzdělání. V Řecku bylo úkolem vzdělání rozumět Homérovi¹⁰, zároveň při naslouchání básní, které se mnohdy učili nazpaměť, v nich člověk nalézal sám sebe, porozumění vztahu mezi jednotlivcem a celkem, etické modely. Homérské eposy tvořily základ vzdělávání celých generací a spojoval Řeky. Spojoval je jazykově, jelikož jeho umělecká řeč je stejná v obou eposech a rozuměl jim každý. Také dokázal v představách a emocích, ve fiktivním světě *Iliady* a *Odyssei*, spojit Řeky politicky.¹¹

Ačkoliv jsou Homérovy eposy těsně spjaty, básně se vzájemně doplňují, souvisí spolu, vystává myšlenka, že má každý epos odlišného autora. Jde o takzvanou homérskou otázku. Navzdory důležitému postavení v západním myšlení, nevíme vsutku téměř nic o Homérově životě. Dodnes neexistuje shoda, zda Homér stvořil *Iliadu*, *Odysseiu*, či obojí. Přesto autorství obou eposů bylo historicky přiřazeno jedné osobě.¹² Básník *Odyssei* musel mít text *Iliady* po ruce. Oba eposy mají promyšlenou strukturu a tvoří jednotu. Pokud *Odysseu* napsal Homér, hovoří se také, že ji napsal nejspíše v pozdějším věku, kdy dospěl.¹³

Ať už je autorem eposů Homér, či nikoliv jsou mezi nimi značné rozdíly, liší se tónem i rozsahem. *Iliada* dosahuje ohromné vznešenosti celkem jednoduchým dějem. Kdežto *Odyssea* obsahuje mnoho příběhů a vytváří něco, co se dle Blooma podobá spíše „moderní myšlence románu“.¹⁴ Homérská otázka je stále u mnoha badatelů aktuální¹⁵, ovšem i bez ohledu na skutečnou historii obou eposů, či jejich autora, jde o ustavující díla evropského pojetí literatury. V této práci ovšem nejde o zkoumání autorství eposů. Cílem jsou eposy samotné, především postavy v nich, které lze chápat jako určité kulturní vzory, které v pozměněné

---

⁸ XENOFANÉS. BCZ, B 10. Český překlad zlomků od Z. Kratochvíla. Fysis. Stránky filosofa Zdeňka Kratochvíla [online]. Dostupné z <http://fysis.cz/presokratici/xenofanes.htm> [cit. 20.04.2022].

⁹ Xenofanés ovšem na myšlenku, že je Homér základem vzdělání a výchovy pohlíží kriticky. V myšlení filosofů nacházíme doklady toho, jakou úlohu homérské eposy sehrávaly v lidské společnosti v souvislosti s výchovou a vzděláním a podrobují to kritice. Xenofanés kritizuje to, jak Homér zpodobňuje bohy, že mají lidské vlastnosti, kritizuje jejich jednání, které není vždy morální (kupříkladu cizoložství) a také jejich antropomorfní pojetí. Ačkoliv se vydávám opačnou cestou, je důležité, že Xenofanés přesto uznává, že je Homér základem vzdělání.

¹⁰ SZLEZÁK, T. A. *Za co vděčí Evropa Řekům*, s. 18.

¹¹ SZLEZÁK, T. A. *Za co vděčí Evropa Řekům*, s. 40-41.

¹² BLOOM, H. *Homer*, s. 14.

¹³ SZLEZÁK, Thomas A., *Za co vděčí Evropa Řekům*, s. 46.

¹⁴ BLOOM, H. *Biography of Homer*, s. 15.

¹⁵ Přehled vývoje homérské otázky a stavu bádání ukazuje Sylva Fischerová ve studii s názvem *Odysseia jako ustavující dílo evropské kulturní tradice*.

podobě dodnes žijí v naší kultuře. V následující části bych ráda oba eposy stručně představila a charakterizovala. Takto vymezený základ mi umožňuje přesunout se k člověku zobrazenému v obou dílech s důrazem na pluralitní obraz ženství, který zde nacházím.

1.1 *Ilias*

Báseň *Iliady*, která má dvacet čtyři zpěvů, je rozdělena do epizod, které jsou různě dlouhé. Je zde obsažena řeč přímá i nepřímá, přičemž přímá řeč je blíže k reálnému času, než je vyprávění. Díky vypravěčským vpádům a popisům gest, můžeme odhalit různé charaktery.¹⁶ *Ilias* nám podává významnou část z Trójské války, nedlouho před tím, než je ukončena. Popisuje nám Achilleův hněv, který mu způsobil král Agamemnón a jeho osudné důsledky i vyřešení celé této události.¹⁷

Ilias je příběhem o trójské válce, ovšem nevypráví o celé trójské válce,¹⁸ která trvala deset let. Děj války je smrštěn do jednapadesáti dnů. Na začátku *Iliady* pobývají Řekové u Tróje již devátým rokem. Děj zde začíná prosbou Apollónova kněze Chrýsa, který chce zpět svou dceru od mykénského krále Agamemnóna. Agamemnón tak neučiní a bůh Apollón sešle na řecké vojsko mor. Věštec Kalchás vyjeví, že mor může být ukončen pouze pokud Agamemnón navrátí Chrýsovu dceru. Agamemnón její ztrátu nahradí tím, že si bere otrokyni Bríseovnu, která patří Achilleovi. Achilleus se tím cítí po právu uražen a pociťuje hněv.¹⁹ Příběh *Iliady* tak především popisuje Achilleův hněv²⁰, který má nedozírné a dramatické důsledky.²¹ Achilleus se odmítne účastnit dalších bojů a zachází ještě dále, když poprosí svou matku Thetidu, mořskou bohyni, aby požádala Dia o vítězství Trójanů ve válce nad Řeky a tím pochopili, čeho se dopustili. Zeus souhlasí.²² Příběh se odehrává ve dvou rovinách, božské a lidské. Nakonec bohové určují, co lidé podstoupí, na nich záleží, co nás potká.²³ V homérském světě se prolínají osudy bohů a lidí, čemuž se budu věnovat v druhé kapitole.

Zeus se rozhodne seslat na Agamemnóna klamný sen, který mu řekne, že má dát ihned rozkaz k boji, tím by mohl dobýt Trójské město. Ovšem nakonec se rozhodne upustit od

---

¹⁶ LATEINER, D. *The Iliad: an unpredictable classic*, s. 19.

¹⁷ CANFORA, L. *Dějiny řecké literatury*, s. 29.

¹⁸ SZLEZÁK, T. A., *Za co vděčí Evropa Řekům*, s. 24.

¹⁹ HOMÉR, *Ilias*, zpěv I.

²⁰ Náplní *Iliady* je skutečně Achilleův hněv, o čemž vypovídá první verš eposu: „*Achilleův hněv, počátek hoře Achajů.*“ HOMÉR. *Ilias*, zpěv I. Význam *Iliady* není pád Tróje, ale ukončení Achilleova hněvu.

²¹ SZLEZÁK, T. A., *Za co vděčí Evropa Řekům*, s. 60.

²² HOMÉR, *Ilias*, zpěv I.

²³ SZLEZÁK, T. A., *Za co vděčí Evropa Řekům*, s. 28.

obléhání a zavelí k odchodu domů. Vojsko se tak po devíti letech začne chystat k odchodu. V tom ovšem bohyně Athéna sestoupí na zem a přiměje Odyssea, aby odradil vojsko od útěku, a tak se začíná schylovat k dalšímu boji.²⁴ Mezitím Hektór, syn trojského krále Priama, kárá tvrdě svého bratra Parida, který unesl Meneláovi manželku Helenu a tím zapříčinil celou válku. Poté se obě vojska dohodnou, že souboj Parida s Meneláem rozhodne válku. Meneláos Parida poráží a Paris by byl zemřel, pokud by nebyl zachráněn bohyní Afroditou.²⁵

Následuje sněm bohů na Olympu. Zeus si přeje ušetřit Tróju, ovšem Héra, Athéna a Poseidón si přejí její pád. Zeus stojí na vrcholu božstva, jeho chotí je Héra. Diův bratr Poseidón má moc nad mořskými hlubinami. A Athéna je nejoblíbenějším Diovým dítětem.²⁶ Dochází tak k dalším bojům mezi Achájci a Trójany.²⁷ Řekové se dostávají do úzkých a Agamemnón je donucen připustit své chyby y vysílá poselstvo k Achilleovi. Agamemnón mu nabízí dary a navrácení Bríseovny, pokud se znovu účastní bojů, ovšem Achilleus odmítá.²⁸ Trójané na Řeky velmi tlačí, až Řekové zvažují ústup. Proto se Héra uchýlí ke klamu a svádí Dia, když usne²⁹, nemůže dohlížet na svůj plán, aby Héra, Athéna a Poseidón nepomáhali Řekům.³⁰ Přesto se uskutečňuje to, co Zeus chtěl, Trójané mají nadále převahu a pronikají až k řeckým lodím. Nakonec Achillea uprosí jeho přítel Patroklos, aby mu půjčil jeho zbroj a mohl Řekům pomoci. Achilleus souhlasí, ovšem dopouští se tím chyby. Ač je zprvu Patroklos v boji úspěšný, Hektór jej nakonec zabíjí.³¹

Achilleus propadne žalu, usmíří se s mykénským králem, který mu navrácí Bríseovnu a rozhodne se Patrokla pomstít.³² Zabíjí trójského hrdinu Hektóra před branami Tróje. Ovšem Achilleus se nespokojí jen s jeho smrtí, rozhodne se jeho mrtvolu přivázat k vozu a vléct ji až do tábora Řeků.³³ Poté následuje Patroklův pohřeb a smuteční obřady.

Přesto, že Achilleus pomstil a pohřbil své přitele, stále pociťuje nezměrný hněv a každé ráno za úsvitu vláčí Hektorovo tělo okolo Patroklova hrobu. Činil tak dvanáct dní. To otřásl samotnými bohy, kteří chtějí učinit konec jeho rouhání. Z vůle bohu se král Priamos vydá do

---

²⁴ HOMÉR, *Ilias*, zpěv II.

²⁵ HOMÉR, *Ilias*, zpěv III.

²⁶ VEGETTI, M. Člověk a bohové, s. 232.

²⁷ HOMÉR, *Ilias*, zpěv IV.

²⁸ HOMÉR. *Ilias*, zpěv IX.

²⁹ Zde je opět ukázána blízkost mezi světem lidí a bohů, sváděním, sexualitou a spánkem.

³⁰ HOMÉR. *Ilias*, zpěv XIV.

³¹ HOMÉR. *Ilias*, zpěv XVI.

³² HOMÉR. *Ilias*, zpěv XIX.

³³ HOMÉR. *Ilias*, zpěv XXII.

řeckého tábora za Achilleem. Priamos padne Achilleovi k nohám, políbí mu ruce a snažně ho prosí, aby mu vydal tělo svého syna k pohřbení v Tróji. Achilleus je tou prosbou dojat, smiluje se nad králem, jeho prosbu vyslyší, nakonec s králem hoduje³⁴ a nechá ho přespat ve svém stanu. Za úsvitu se král Priamos vydává nazpět do Tróje i s Hektórovým tělem.³⁵

Sepsání války do tak krátkého časového úseku je velmi dramatické a zároveň dynamické. Autor zde zahrnuje umění retardace. Odbočuje od hlavního příběhu, tyto odbočky vytváří napětí a pozadí. Děj nepopisuje lineárně. Samotná příčina je popsána až na konci příběhu, stejně jako Paridův soud. Ukazuje se, že trójský princ urazil bohyně Héry a Athény, jelikož dal před nimi přednost Afrodité, bohyni lásky, jež se účastnily soutěže krásy. V příběhu vidíme, že Héra a Athéna pociťují hněv vůči Tróji, ovšem důvod jejich hněvu nám není znám. Jeho volba už není jen názorem na ženskou krásu, ale, jak říká Szlezák, „*eticky zvrácenou volbou záhubné rozkoše*“.³⁶ Jeho rozhodnutí se stalo osudovým, ze tří možností způsobů života, které mu bohyně nabídly, si vybral dle svého zájmu. Mohl mít krásnou manželku.³⁷ Afrodité odměnila Parida Helenou, kterou získal porušením hostinného a manželského práva, což vedlo k záhubě jeho lidu.³⁸ Pohostinství v homérském Řecku bylo řízeno striktními zákony. Pokud se dostavil nějaký cizinec, některý člen z rodiny ho přivítá a usadí. Služebná donese cizinci konev s miskou, aby si mohl umýt ruce. Poté mu donese pohár, košík, ve kterém je chléb a podnos s masem. Až po těchto úkonech k vyptávání se, jak se cizinec jmenuje, odkud přichází a za jakým účelem cestuje. Dokud host neodejde, žije životem rodiny. Při svém odchodu dostává host dary, hodnotné dle jeho hodnosti a jsou mu nabídnuty prostředky na další cestu. Veškeré dřívější a pozdější zahrnuje prostřednictvím vzpomínek, nebo naznačováním a jen určité události jsou přísně spojeny.³⁹ Homér pomocí těchto postupů obecenstvu ukazuje širší a intenzivnější vizuální prožitek světa.⁴⁰

Přesto, že jde o válku dvou národů, Homér považuje protivníky za rovnocenné. Oba národy mají stejné mravy i bohy. Ačkoliv mají Řekové převahu, nedaří se jim vyhrát. Trójané

---

³⁴ V utrpení jsou si lidé rovni a v hostině lze vidět vzájemnou úctu. Hostina se zde symbolicky stává něčím prapůvodně lidským, co překlene i to největší nepřítelství a zášť. SZLEZÁK, A.T., *Za co vděčí Evropa Řekům*, s. 28.

³⁵ HOMÉR. *Ilias*, zpěv XXIV.

³⁶ SZLEZÁK, A. T. *Za co vděčí Evropa Řekům*, s. 24-26.

³⁷ ZAMAROVSKÝ, V. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 252-253.

³⁸ SZLEZÁK, T. A. *Za co vděčí Evropa Řekům*, s. 26.

³⁹ SZLEZÁK, T. A. *Za co vděčí Evropa Řekům*, s. 34.

⁴⁰ SEGAL, Ch. *Divák a posluchač*, s. 162.

popsáni humánněji, což vidíme u Hektora a Andromaché, či u Hekabé a Priama. *Ilias* nijak protivníky neznevažuje.⁴¹

A na tomto pozadí se odehrává osud dvou hlavních hrdinů, tedy Achillea a Hektóra, kteří jdou vstříc své vlastní smrti. Achilleus chce hájit svoji čest, Hektór naproti tomu hájí své město. Ovšem oba zachází až moc daleko. Achilleus je až příliš neúprosný a Hektór věří, že může nad Achilleem zvítězit a až příliš pozdě procitne. Osudy obou hrdinů jsou velmi tragické. Achilleus nakonec prozře. V zármutku krále Priama vidí svůj vlastní zármutek a překonává svůj hněv i nenávist. V tom lze vidět nejdůležitější poselství *Iliady*, respekt vůči druhému a v prožitku zármutku toho druhého.⁴²

Velmi důležitými činiteli jsou v *Iliadě*, ale také v *Odyseii*, bohové. Ačkoliv lidé mohou rozhodovat o určitých jednotlivostech, celkové dění řídí bohové. Na nich záleží, co postavy potká.⁴³ Skrze trójské události se ukazuje povaha bohů a jejich povaha je zásadnější než válka. Ovšem jsou to nakonec lidské činy, které ovlivňují pozice každého z bohů.⁴⁴

Nelze opomenout, že velkou roli hraje přátelství, láska a manželství. V *Iliadě* jsou minimálně čtyři páry: Zeus a Héra, ačkoliv zažívají mnoho hádek, vždy se dokáží usmířit díky výkonu lásky. V pozemském světě takto jedná Paris a Helena. Protikladem k nim jim je Hektór a Andromaché, kteří ukazují manželskou i mateřskou lásku. Ovšem nezapomeňme na Achillea a Bríseovnu, kterou Achilleus nakonec velmi miloval. Tyto všechny aspekty určily *Ilias* nejen jako vzor, ale také jako počátek západní literární tradice.⁴⁵

Jak *Ilias*, tak *Odyseia* stvořily počátek humanismu a tragiky v lidském chování. Tím, že Achilleus pochopí, že zabití Hektóra a vláčení jeho těla mu přineslo nekonečný zármutek, a nakonec dochází k usmíření, dosahuje *Ilias* nového a mnohem hlubšího stupně humanismu. Hrdina se napravil.⁴⁶

Ilias je válečný epos, který je plný rozruchu. Výjimečný je ve své kompoziční, umělecké a myšlenkové jednotě. To vše zahrnuje šestnácti tisících veršů. Hlavním motivem a

---

⁴¹ SZLEZÁK, T. A. *Za co vděčí Evropa Řekům*, s. 26.

⁴² SZLEZÁK, T. A. *Za co vděčí Evropa Řekům*, s. 26-28.

⁴³ SZLEZÁK, T. A., *Za co vděčí Evropa Řekům*, s.28.

⁴⁴ KRATOCHVÍL, Z. *Archaická moudrost. Od mýtu k logu*, s. 65.

⁴⁵ SZLEZÁK, T. A. *Za co vděčí Evropa Řekům*, s. 33.

⁴⁶ SZLEZÁK, T. A. *Za co vděčí Evropa Řekům*, s. 37.

zápletkou je již popsán hněv Achillea. Ačkoliv má jednodušší příběh oproti *Odysseii*, působí přesto propracovaněji.⁴⁷

1.2 *Odysseia*

Odysseia vypráví o dobrodružstvích⁴⁸ Odyssea, krále Ithaky, kterému bůh moře Poseidón zabránil v návratu domů po Trójské válce. Po krátké úvodní pasáži začíná děj na Olympu, kde se koná sněm bohů. Zeus prohlašuje, že jsou lidmi obviňováni, že na ně sesílají neštěstí a zlo. Ovšem lidé ho sebe přivolávají sami. Zeus promlouvá o Aigisthovi, který byl milencem Klytaimnéstry v době, kdy byl její muž Agamemnón u Tróje. Přestože jej varovali, Aigisthos svedl jeho ženu a poté zabil Agamemnóna s její pomocí. Nakonec byl sám zabit Orestem.⁴⁹ Na sněmu bohů není přítomen Poseidón, který Odyssea nenávidí. Toho využívá Athéna, která připomíná, že Odysseus se jako jediný s trójských válečníků nevrátil domů, jelikož ho na svém ostrově drží nymfa Kalypsó. Athéna žádá, aby Kalypsó dala Odysseovi svobodu. Bohové se usnesou, že nechají Odyssea vrátit se domů.⁵⁰ Hermés má dolétnout ke Kalypsó, aby jí pověděl rozhodnutí bohů. Athéna se rozhodne jít do Ithaky a navštívit Odysseova syna Télemacha v podobě Menta, krále Tafiů. Athéna podnítl Télemacha, aby svolal sněm Achajů a vykáže nápadníky své matky, tedy aby ukončil její námluvy. Poté aby odjel do Sparty a Pylu a získal u Nestora a Meneláa zprávy o svém otci.⁵¹

Vše se uskutečňuje, tak jako bylo řečeno.⁵² Nápadníci Penelopy ji nutí, aby se znovu vdala, jelikož se zdá, že její muž je mrtev.⁵³ Nelíbí se jim, že Télemachos žádá ukončení jejich snah a když odjíždí, plánují, že ho při návratu zavraždí.⁵⁴

---

⁴⁷ SKŘEJPEK, M. *Vladimír Šrámek a jeho Ilias*, s. 8.

⁴⁸ Stejně jako v Iliadě, první verše ihned určují rámec, ve kterém se vše odehraje: „ŠTVANÝ MUŽ, bloudí, Múzo, sínými moři, ztroskotav svatou Tróji. Spatřil nesčetná města i mravy, vytrpěl nezměrné strasti na vlnách, bojuje se svými druhy o holý život a návrat do vlasti.“ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv I., s. 7.

⁴⁹ HOMÉR, *Odysseia*, zpěv I., verš 23-47.

⁵⁰ HOMÉR, *Odysseia*, Zpěv I., verš 48-75.

⁵¹ HOMÉR, *Odysseia*, Zpěv I., verš 76-112.

Tím se rozvíjejí dva příběhy, které se spojí až na konci básně. CANFORA, L. *Dějiny řecké literatury*, s. 31.

⁵² Což je rozepsáno v ději prvních čtyř zpěvů, takzvané *Télemachie*. Jak vidíme, hrdinou v této části není Odysseus, ale jeho syn.

⁵³ HOMÉR, *Odysseia*, Zpěv II., verš 76-103.

⁵⁴ HOMÉR, *Odysseia*, Zpěv II., verš 308-334.

Syn Odysseův se při své cestě dozvídá mnoho o svém otci a jeho slávě. Ovšem o jeho pobytu zjistí pouze, že mořský bůh Próteus svěřil Meneláovi, že Odyssea zadržuje na svém ostrově nymfa Kalypsó.⁵⁵

Pátý zpěv⁵⁶ začíná opět sněmem bohů, kde se rozhodne opět, jako již na prvním sněmu, že má Hermés předat Kalypsó zprávu o Odysseově propuštění.⁵⁷ Kalypsó zprvu protestuje, ovšem jak sama říká a opakuje slova Herma „*nebešťan nesmí však Diu se protivit*“.⁵⁸ Nakonec tedy přijme Diovu zprávu. Po čtyřech dnech za pomoci nymfy odplouvá Odysseus na voru s hojným množstvím zásob.⁵⁹ Osmnáctý den plavby zahlédne konečně ostrov Fajáků. V té chvíli ho ovšem spatří Poseidón, kterému nebylo sděleno Odysseovo propuštění a vyvolá mořskou bouři.⁶⁰

Odysseus se z posledních sil zachrání a ztroskotá na ostrově Scherii, kde potká dceru krále Alkinóa, Nausiku, kterou je okouzlen.⁶¹ Na ostrově Odyssea přijmou Fajákové jako hosta.⁶² Král Allkinoos také Odysseovi slibuje, že mu pomohou vrátit se na Ithaku.⁶³ Ještě před tím, než se Odysseus vydává na Ithaku, následuje Odysseovo vyprávění⁶⁴ o jeho cestách před příjezdem ke Kalypsó. Odysseus hovoří o veškerých událostech, které se mu staly na cestě od Tróje. Vypráví o Kikonech a Lotofázích, o Kyklópovi Poyfémovi, o kouzelnici Kirké a Odysseově cestě do Hádu, dále o Sirénách, Skylle a Charybdě a Héliově stádu dobytka.

Nakonec Odysseus odplouvá z ostrova Fajáků. Fajákové ho obdaří mnohými poklady a vykládají spícího Odyssea na pevnině.⁶⁵ Po probuzení Odysseus svou zemi nepoznává, zprvu se setkává s bohyní Athénou.⁶⁶ Athéna mu znovu ukazuje jeho zemi a poradí mu, jak znovu získat své postavení vládce a to Istí. Což je pro Odyssea příznačné. Tento hrdina je chytrý, je také chytře mazaný. Díky svému rozmyslu a vytrvalosti se dokáže vypořádat s mnohými

---

⁵⁵ HOMÉR, *Odysseia*, Zpěv IV., verš 557-586.

⁵⁶ Zde se pohled konečně zaměří na Odyssea, hlavního hrdinu.

⁵⁷ HOMÉR, *Odysseia*, zpěv V., verš 24-51.

⁵⁸ HOMÉR, *Odysseia*, zpěv V., verš 122-153.

⁵⁹ HOMÉR, *Odysseia*, zpěv V., Verš 244-273.

⁶⁰ HOMÉR, *Odysseia*, zpěv V., verš 303-332.

⁶¹ HOMÉR, *Odysseia*, zpěv VI., verš 139-167.

⁶² HOMÉR, *Odysseia*, zpěv VII., verš 147-174.

Opět zde probíhá stejný rituál pohostinství, který v homérském Řecku odpovídal určitým zvyklostem.

⁶³ HOMÉR, *Odysseia*, zpěv VII., verš 305-336.

⁶⁴ Toto vyprávění je velkou odbočkou od hlavního příběhu. CANFORA, L. *Dějiny řecké literatury*, s. 31.

⁶⁵ HOMÉR, *Odysseia*, Zpěv XIII., verš 113-136.

⁶⁶ HOMÉR, *Odysseia*, zpěv XIV., verš 219-246.

překážkami, který by jiný nezdolal.⁶⁷ Athéna promění Odyssea ve starého chudáka a takto nepoznán, se má objevit ve svém domě.⁶⁸ Zprvu Odysseus odchází do hor za pasákem vepřů Eumaiem, jak mu řekla Athéna.⁶⁹ Athéna k pasákovi přivádí také Télemacha⁷⁰, syna Odyssea.⁷¹ Odysseus ukazuje synovi svou podobu a společně se domluví, že porazí nápadníky Penelopy.⁷²

Po dvaceti letech Odysseus vrací domů v podobě žebráka, kde ho zprvu poznává jeho pes Argos.⁷³ Mezitím co se Odysseus připravuje na boj s nápadníky, přichází Penelopé s Odysseovým lukem a prohlásí, že si vezme toho, kdo dokáže napnout luk a prostřelit jím dvanáct seker.⁷⁴ Žádnému z ženichů se to však nepodařilo, nakonec se přihlásil i Odysseus, který sekery prostřelil.⁷⁵ Poté Odysseus s Télemachem poráží všechny nápadníky⁷⁶ a setkává se s Penelopé, která zprvu potřebuje čas, aby uvěřila, že je to on. Ovšem posléze jej poznává.⁷⁷ Báseň končí ulehnutím Odyssea a Penelopy na lože. „*Služka vyklouzla tiše, zhasl svit na prahu. A ti dva zapomněli všech strastí a ulehli na lože, jako by nebylo dlouhých dvaceti let.*“⁷⁸

Odysseia má „modernější“ povahu. Zde po celou dobu čekáme na konečný návrat Odyssea. Přicházíme o celých deset let bloudění a sedm let pobytu u nymfy Kalypsó. Děj se odehrává v časovém úseku jednačtyřiceti let a zahrnuje mnoho jiných příběhů.⁷⁹ *Odysseia* se oproti *Iliadě* nesoustředí na jednu epizodu, ale zrcadlí celou událost až do závěrečného finále – tedy návratu a pomsty hrdiny.⁸⁰ Přesto oba eposy ukazují vždy jen část z celého děje, ale přece je v nich homérský svět „celý“. Autor různě odbočuje, přeskakuje a mnoho věcí nám podává formou vzpomínek, tím ukazuje celek příběhu trójské války.⁸¹ Eposy se vzájemně prolínají a počítají s existencí toho druhého.⁸²

---

⁶⁷ BLOOM, H. *Bloom's Guides: The Odyssey*, s. 19.

⁶⁸ HOMÉR, *Odysseia*, zpěv XIV., verš 377-405.

⁶⁹ HOMÉR, *Odysseia*, zpěv XV., verš 1-26.

⁷⁰ *Na začátku se rozvíjely dva příběhy, jeden Télemacha a druhý Odyssea čili Télemachie*, které se na konci spojují.

⁷¹ Homér. *Odysseia*, zpěv XVII., verš 1-24.

⁷² HOMÉR, *Odysseia*, zpěv XVII., verš 164–244.

⁷³ HOMÉR, *Odysseia*, zpěv XVIII., verš 280-310.

⁷⁴ HOMÉR. *Odysseia*, Zpěv XXII., verš 53-81.

⁷⁵ HOMÉR, *Odysseia*, zpěv XXII., verš 412-434.

⁷⁶ HOMÉR, *Odysseia*, zpěv XXIII., verš 407-436.

⁷⁷ HOMÉR, *Odysseia*, zpěv XXIV., verš 198-232.

⁷⁸ HOMÉR, *Odysseia*, zpěv XXIV., verš 293-299.

⁷⁹ FISCHEROVÁ, S. *Odysseia jako ustavující dílo evropské kulturní tradice*, s. 445.

⁸⁰ CANFORA, L. *Dějiny řecké literatury*, s. 30.

Již v *Iliadě* je Odysseus tak důležitý, že ho Homér nepotřebuje blíže představovat, když se prvně objeví.

⁸¹ PUTNA, Martin C. Homérské děje. *HOMÉR 21. Antika a bible: Dějiny pro studenty všech věků* [online]. Dostupné z <http://www.fhs.cuni.cz/homer21/homer.html#homerskedeje> [cit. 27.04.2022].

⁸² FISCHEROVÁ, S. *Odysseia jako ustavující dílo evropské kulturní tradice*, s. 445.

V *Odysseii* poznáváme mnohem více míst⁸³, díl procestuje celý středomořský svět, ale jde i za něj, při cestě do podsvětí. Toto cestování jistě souvisí s řeckou kolonizací v osmém století př.n.l. a tedy i s údivem a fascinací světem, který je neprozkoumaný a zdá se být nekonečným.⁸⁴

V *Iliadě* sledujeme především příběhy bohů a lidí a jejich vzájemné propletení. Kdežto v *Odysseii* nalézáme mnohem více postav, a především se rozšiřuje jejich typologie. Setkáváme se s různými bytostmi na rozhraní lidského a božského (milující nymfa, Istivá kouzelnice, začarovaní vepři, či obři), dokonce pod jejich vlivem sledujeme proměnu Odysseových druhů ve vepře a zpět. Tato různorodost vytváří zvláštní půvab toho díla. Ovšem kromě této různorodosti a rozmanitosti je zde také redukce, konkrétně ve světě bohů. Zde průběh určuje především Athéna. Důležitým znakem *Odysseii* oproti *Iliadě* je mnohem větší počet ženských postav a bytostí, které chápeme jako spjaté se ženským rodem. Odysseus po celou dobu přichází do styku s ženami.⁸⁵

Ještě před prvním sněmem bohů se říká, že Odysseus touží po návratu do své země a po své ženě. Ano, vstoupil do Kirčina lože a spal s Kalypsou. Ovšem do Kirčina lože vstoupil na příkaz Herma a Odysseus ho poslechl, aby zjistil, jak uniknout jejímu kouzlu. Poté žije nedobrovolně u nymfy Kalypsó, která ho chce za svého muže a po nocích s ní vykonává lásku. Ovšem během dne sedí na pobřeží, nařiká a pláče, protože přesto touží po Penelopé a své vlasti.⁸⁶ Zapomenout na jeho domov by pro Odyssea znamenalo, že by přerušil veškerá pouta, která ho spojují s jeho životem, s jeho vlastními lidmi a s jeho milovanými, které tam zanechal, a kteří jsou připoutáni k jeho památce. Ať už věří, že je Odysseus naživu, či ne. Dokud žije u Kalypsó, není Odysseus živý, ani mrtvý, přestože je na živu, je jakoby vymazaný z lidské paměti.⁸⁷ Jeho rodná země není nijak velká, či bohatá a mohl namísto ní získat život na ostrově, který nebesky krásný. Žije zde s bohyní Kalypsou, která je mladší a krásnější než Penelopé a přeje si být jeho ženou a za což mu nabídla nesmrtelnost, tu Odysseus odmítá.⁸⁸ Odysseus zde bude usilovat o jinou nesmrtelnost, o nehynoucí slávu, která mu bude útěchou. Zvolí si smrt a

---

⁸³ Oproti *Iliadě*, která je více uzavřená, To můžeme vidět při popisu Achilleova štítu. HOMÉR, *Ilias*, zpěv s. 447.

⁸⁴ SZLEZÁK, T. A. *Za co vděčí Evropa Řekům*, s. 47.

Homérský svět se zdá být poměrně mizivý, konečný a uzavřený. Mireaux nám říká, že jeho průměr dosahuje sotva desetiny obvodu zeměkoule. MIREAUX, É. *Život v homérské době*, s. 16.

⁸⁵ SZLEZÁK, T. A. *Za co vděčí Evropa Řekům*, s. 47-50.

⁸⁶ SZLEZÁK, T. A. *Za co vděčí Evropa Řekům*, s. 55-56.

⁸⁷ VERNANT, J.-P. *Jean-Pierre Vernant on Heroic Refusal of Immortality*, s. 126.

⁸⁸ SZLEZÁK, T. A. *Za co vděčí Evropa Řekům*, s. 55-56.

metaforickou nesmrtelnost.⁸⁹ Jakmile má Odysseus šanci odjet, ihned vyráží na cestu. Touha po jeho vlasti je tak velká, že se Ithaka mohla stát vzorem vlasti a domovu. Stejně tak je tomu u jeho touhy po Penelopé, kde se nám ukazuje vzkaz úcty k ženě. Odysseus může po dvaceti letech bojování a bloudění získat znovu tři věci, které jsou základem lidské existence, a to: vlast, manželství a rodina.⁹⁰

1.3 Homérské příběhy jako kulturní vzorce

Jak *Iliada*, tak *Odysseia* mají společnou techniku vyprávění. Vytvořily vzor, jak zachytit v určitém ději zápletku, to je typické pro umění západní Evropy. Zároveň v obou eposech nalézáme poselství, které nám chce básník podat. V *Iliadě* jde o úctu k cizinci a nepříteli a ve schopnosti pocítit v cizím žalu svůj vlastní a tím přestat nenávidět. V *Odysseii* je nejdůležitějším posvátnost hostinného práva, dále hodnoty sebeovládání a také nástin existence muže prostřednictvím jeho cílů, tedy vlasti, manželství a rodiny. Oba eposy nám podávají hodnotu věrnosti, která je uskutečněna tragicky u Achillea a netragicky u Odyssea.⁹¹

Jak *Ilias*, tak *Odysseia* mají velmi dobře zachovanou literární podobu, jsou důležitým zdrojem řeckých mýtů a také historickým pramenem. Jejich vliv je ohromný. I ve starověku byla záhadnost okolo Homéra tak obrovská, že minimálně sedm starověkých měst chtělo mít tu čest, aby mohly být jeho rodištěm. Eposy také kodifikovaly hrdinské vzory a byly pro Řeky hlavním zdrojem znalostí bohů. I po pádu Řecka byly eposy zásadním pilířem západního vzdělání a učenosti. Ani v současnosti nemůže žádný umělec konkurovat Homérovi v kulturní důležitosti a v prvenství. Od Homéra lidé získali základy etiky a základní hodnoty.⁹²

Homérské eposy jsou nesmírně cenné, skoro všechny soudobé texty se ztratily, ač jich jistě bylo mnoho. Při zkoumání homérských básní, pozorujeme, jak detailně je vše popsáno a udivuje nás technická přesnost slovníku. Oživují příběhy, které patří do mytické minulosti, proto lze vidět, jak s oblibou autor archaizuje. Přesto popisují svět, který měly před očima. Samozřejmě nejsou jediným zdrojem informací. Můžeme zmínit Hésioda, kterého lze datovat na konec homérské doby. Patří sem také díla Archilocha, či Tyrtatia, ovšem z nich se dochovaly pouze zlomky, které nám mnoho neřeknou. Lze zdůraznit také právní texty, především činnost

---

⁸⁹ BLOOM, H. *Bloom's Guides: The Odyssey*, s. 38-39.

⁹⁰ SZLEZÁK, T. A. *Za co vděčí Evropa Řekům*, s. 55-56.

⁹¹ SZLEZÁK, T. A. *Za co vděčí Evropa Řekům*, s. 59-60.

⁹² BLOOM, H. *Biography of Homer*, s. 14-15.

Drakonta, Solónu, či Lykúrge.⁹³ Ač tedy existují jiné zdroje homérské doby, jsou eposy Homéra snad nejdůležitějším pramenem.

Eposy nelze číst jako důvěryhodný historický pramen. Homér především vychází z faktů své doby, a ne z doby, o které vypráví. Přesto nám mohou eposy poskytnout určité znalosti o životě tehdejší řecké společnosti.⁹⁴ Příběhy, které jsou v eposech obsažené nejsou vyčerpitelné v historickém rámci. Eposy tvořily jádro vzdělání a porozumění světa v následujících generacích.

Homérské eposy nebyly jen vyprávěním o bozích, nestvůrách, či lidech, ale fungovaly jako jakési kulturní paradigma, které nám ukazovalo vztahy mezi lidmi. Příběhy, kterou jsou obsaženy v eposech jistě fungují jako určité kulturní vzorce, které prostupuje naším myšlením i v dnešní době. Dávají nám možnost pochopit, co je správné, či naopak mezi smrtelníky a bohy, mezi pánem a poddaným, mezi mužem a ženou. Eposy vznikly v období, kdy byla společnost zaměřena aristokraticky a patriarchálně, ovšem jsou přejímány jako kulturní základ pro občanskou řeckou společnost. Politický život je v této době určován muži, přesto v něm i ženy hrají svou zásadní roli, a to nejenom jako ženy starající se o domácnost. Ženy v eposech jsou jedinečné svými charaktery, zájmy a vztahy k mužům. Věřím, že i žena může pronikat do mužského světa a určitým způsobem ho ovlivňovat. Homérské eposy nabízejí širokou škálu ženských postav, které nám dohromady ukazují vzor ženství. Tímto vzorem je jistě myšleno v pozitivním smyslu podoba správné ženy a manželky, ale také její děsivost. Homérské eposy nám nabízejí mnoho ženských povah.

---

⁹³ MIREAUX, É. *Život v době homérské*, s. 10-11.

⁹⁴ SKŘEJPEK, M. *Vladimír Šrámek a jeho Ilias*, s. 12.

2 Homérský svět

Století Homéra, které je vymezeno mezi osmým a sedmým stoletím př. n.l., je jedno z největších století řeckých dějin. Do Homérova světa lze zahrnout celou Helladu⁹⁵, také poznatky z dějiny Euboie⁹⁶ a obrazy kreslířů a malířů⁹⁷. V osmém století nalézáme nový počátek toho, co je od teď základní a trvalé. Zde se tvoří to, co se dále vyvíjí v šestém století a získává svůj ráz v pátém století⁹⁸. Začíná se utvářet obraz světa, na který poté navázali další myslitelé o světě. V tomto století bylo mnoho vytvořeno a založeno a zároveň mnoho končí, aby mohly přijít další věci. Je to století bohaté, avšak rychlé.⁹⁹

V osmém a sedmém století začíná nezadržitelný rozvoj námořní expanze v Řecku, jak v rámci obchodu, tak v rámci kolonizace. Otevíraly se nové obzory a vznikala nová zvědavost, to je spojeno i s hospodářskou revolucí. Díky tomu vznikalo příznačné prostředí v intelektuální a morální oblasti. A v takovém prostředí mohl z tradiční poezie a teologických hymnů vzniknout hrdinský epos.¹⁰⁰

Homérova doba se vyznačuje ideálním rysem, povznesením duše, což není příznačné pro všechna období. A jistě, když Homér pěl o bojích před Trójou, ho pevninští i iónští pánové dychtivě poslouchali. *Iliada* byla svým herojským charakterem více než jen pouhá tradovaná píseň.¹⁰¹ Pro oba homérské eposy je silně příznačný charakter světa. Svět, který je nahlížen z jasného středu Hellady, z oblasti té nejvíce ušlechtilé péče o život v Pylu, ve Spartě, kde v dáli za mlhami číhají lidojedi a temné nestvůry, přes Ókeanos do podsvětí, kde je „*stín jedinou formou bytí*“.¹⁰²

Přes všechny tyto oblasti světa prochází a překonává je Odysseus, který se nám ukazuje jako ideál iónské vynalézavosti a hrdiny. Tím se nám stvrzuje vnitřní jednota dvojité formy

---

⁹⁵ Homér byl přeci jen asi lón a bydlel na Chiu, žil tedy v Helladě. SCHADEWALDT, W. *Z Homérova světa a díla*, s. 101.

⁹⁶ Zde leží Chalkis, která je nejranější řeckou a obchodní mocností a byla v Homérově době centrem života v Řecku. SCHADEWALDT, W. *Z Homérova světa a díla*, s. 110-11.

⁹⁷ Náměty pozdně geometrických zobrazení na sponách, vázách, bronzových štítech a na keramických a bronzových dílkách nám podávají podněty a síly, které panují v Homérově století. SCHADEWALDT, W. *Z Homérova světa díla*, s. 117.

⁹⁸ Tím je míněno užívání lodí a námořnictví, obchod. Z pomalovaných váz se tvoří základ pro trvalou ornamentiku. Při vládnoucí aristokracii se zakládá uspořádání polis. Či začínající ucelený sled svátků. SCHADEWALDT, W. *Z Homérova světa díla*, s. 129.

⁹⁹ SCHADEWALDT, W. *Z Homérova světa a díla*, s. 129-130.

¹⁰⁰ MIREAUX, É. *Život v době homérské*, s. 9.

¹⁰¹ SCHADEWALDT, W. *Z Homérova světa a díla*, s. 113.

¹⁰² SCHADEWALDT, W. *Z Homérova světa a díla*, s. 117.

ducha, který je příznačný na Euboi. A pro homérský svět je obraz tohoto hrdiny vznešený a podnikavý.¹⁰³

Homérův svět je konečný a uzavřený. Je pojímán jako velká stavba zaklenutá na sloupech a z části vystavěná pod zemí. V horní části je nebeská kovová klenba Úranos, na které svítí hvězdy. Tato klenba ohraničuje dráhy, na kterých se vyskytuje slunce a hvězdy. Na této hranici se vyskytují nebeští bohové, kteří žijí na vrcholu Olympu. V dolní části leží Tartaros a uprostřed poté leží oblast nebeských a podzemních božstev, lidí a zvířat, živých i mrtvých.¹⁰⁴ V Homérském světě je mnoho skrytých či záhadných bytostí, které ovládají a obývají různorodé předměty. Lidský a božský svět je zde nerozlučně propleten, a i ty nejobyčejnější příhody mohou znamenat předzvěsti a příznaky budoucnosti či odvet.

2.1 Člověk a bohové

Lidé v Homérově světě žijí v těsném a trvalém sepětí s božským světem. Bozi mohou navštěvovat smrtelníky a každý cizinec, kterého potkají, může být bůh. Bohové se ovšem mohou zjevit v různých podobách, i v těch nejméně očekávaných.¹⁰⁵

Hlavním řeckým bohem byl Zeus, který světu vládne a je všem nadřazen. Pokud je ovšem Zeus náhle nepřítomný, mohou věci změnit jiní bohové. Po svém návratu pak Zeus vše uvede do původního řádu.¹⁰⁶ Důležitou představou náboženství je existence základního zákona, kterému nelze uniknout, tento zákon nazývají Osud, či *Moirá*. Je to jakýsi životní úděl, který dostává každý již od narození. *Moirá* lidem přiděluje jejich postavení a funkci ve společnosti, udělala z nich sluhy nebo pány, rolníky, řemeslníky, či bojovníky. Takovým údělem je myšlena i smrt, každý má dán počet let, dní a hodin. Sám Achilleus má dáno, že zemře slavný a mlád, ani jeho matka bohyně to nemůže změnit.¹⁰⁷

Ani *Moirá* nemá neomezenou moc, ponechává lidem a bohům jistou míru svobody. Pro bohy tato svoboda znamená především to, že lidem mohou působit radost nebo smutek. Ovšem ani zde nemohou bohové rozhodovat libovolně, protože bozi potřebují lidi, aby mohli nadále existovat v rámci Osudu, stejně jako lidé potřebují bohy. Bez lidí by bohové přišli o své

---

¹⁰³ SCHADEWALDT, W. *Z Homérova světa a díla*, s. 117.

¹⁰⁴ SCHADEWALDT, W. *Z Homérova světa a díla*, s. 15.

¹⁰⁵ MIREAUX, É. *Život v době homérské*, s. 17.

¹⁰⁶ HOŠEK, R. *Řecké náboženství*, s.59.

¹⁰⁷ MIREAUX, É. *Život v době homérské*, s. 19.

dary, obřady, kultury a oběti, tak by bohové mohli dojít zkázy. To samé by stalo s lidstvem, kdyby jim bohové neposkytovali světlo, teplo a zdroje úrody. Svět je tedy veden nejenom Osudem, ale také vzájemnými službami a stálým koloběhem dluhu a úvěru. Lidstvo svou část svobody používá ke svému dobru, ale i neštěstí. Často jsou schopni jednat proti vůli bohů. Tak je člověk alespoň částečně strůjcem svého osudu.¹⁰⁸

Každý smrtelník se může setkat s božstvem a musí být připravený je poznat při prvním znamení, musí je dokázat správně nazvat a je třeba jim ihned slíbit určitý dar či oběť. Bohové nejsou vždy v přímém kontaktu s lidmi, ale obracejí s k nim různými způsoby. Často s nimi komunikují skrze znamení, která sesílají. Nejvíce používají bohové sny. Homér tyto sny chápe jako reálné bytosti, které mohou mít různé podoby, kupříkladu zvíře či člověk.¹⁰⁹

Bohové nejsou dokonalí, věční, vševědoucí ani všemocní. Ani Zeus, z bohů nejsilnějších, nemohl bezprostředně rozhodnout, jak dopadne trojská válka. Musel podnikat různé komplikované plány a často přistupovat na kompromisy.¹¹⁰ Bohové nestvořili svět, také se v něm zrodili. Avšak přesto je jedním ze základních pravidel ve vztahu k bohům, že se jim člověk nemůže nikdy rovnat.¹¹¹ Bohové se odlišují od smrtelníků zejména silou. Jejich moc expanduje do vícero sfér a mají mnoho funkcí. Tato pluralita funkcí je vyjádřena množstvím speciálních přívlastků, které doprovázejí jméno každého božstva, když je vzýváno ve vztahu k různým oblastem, na které působí jeho moc a ochrana. Přes tuto četnost funkcí si každý bůh zachovává svou individualitu.¹¹²

Každý smrtelník je bohům podřízen, jelikož existence na tomto světě není zadarmo. Již při narození jim je dlužen a tento dluh splácí tím, že dodržuje obřady¹¹³, aby vzdal bohům poctu. Na bozích jsou lidé závislí, vše, co konají, musí být s jejich souhlasem. Proto se jim lidé musí odvděčovat tím, že jim neustále prokazují svou službu.¹¹⁴

Homérští bohové žijí na vrcholku Olympu v nebeském domě, kde sídlí kolem otce Dia, stejně jako sedí patriarchální rodina kolem svého otce. Jsou znázorněni racionalisticky jako

---

¹⁰⁸ MIREAUX, É. *Život v době homérské*, s. 20.

¹⁰⁹ MIREAUX, É. *Život v době homérské*, s. 17-18.

¹¹⁰ VEGETTI, M. *Člověk a bohové*, s. 231.

¹¹¹ VERNANT, J.- P. *Řecký člověk*, s. 12-13.

¹¹² VEGETTI, M. *Člověk a bohové*, s. 231-232.

¹¹³ Takový obřad je tvořen průvodem, tancem, zpěvem, hrami a hostinou, při které se pojídá maso zvířete, které bylo obětováno. VERNANT, J. - P. *Řecký člověk*, s. 14.

¹¹⁴ VERNANT, J. - P. *Řecký člověk*, s. 14.

lidé, jejich chování je přirozené a vyrovnané, přesto i mezi nimi může vzplanout nepřátelství. Jejich lidství se nám ukazuje v tom, že se zúčastňují společných hodů s Aithiopy, či že mohou být nevěrní, stejně jako lidé.¹¹⁵

Bohové se přizpůsobovali povahově lidem, protože se božské postavy měnily v závislosti na změnách ve společnosti. Kupříkladu Athéna se změnila z ochránkyně paláce v ochránkyni řemesel. Tím se tvoří trvalé vlastnosti olympských bohů.¹¹⁶ Tím, že byli bohové připodobňováni lidem, k nim měli v mnohém velmi blízko. Řekové pravidelně vykonávali modlitby a rituály k bohům, tím jim vyjadřovali nejen úctu, ale také svou důvěru, že budou bohové stát při nich.¹¹⁷ Jeden obětní rituál nám Homér popisuje v Odysseii, během kterého je uctívána Pallas Athéna.

*„Otec si umyl ruce, rozhodil posvátný ječmen,
vzýval Athénu Pannu. A vhodil do ohně oběti svaté
hrst kravské srsti z čela.
Když stařec skončil a ječmen rozházel všechen,
pokročil silný Thrasymédés – a ťal.
Přesekl krční vazy a kravka se zhroutila v písku.
Zavýskly obětním křikem dcery a snachy a ctihodná Eurydiké,
králova choť a nejstarší dcera Klymenova.
Muži pozvedli se širé země jalůvce hlavu a drželi ji,
a Peisistratos jí prořízl hrdlo.
Vyvalila se černá krev z rány, kravce ochably údy.
Dělili oběť a krájeli kýty, dvakrát je lojem obalovali,
vše podle obětních zvyků,
a čerstvé maso na ně pak kladli.“¹¹⁸*

Homérské eposy byly příběhy rodové aristokracie. Bohové jsou považováni za předky významných rodů, kteří jim pomáhají.¹¹⁹ Ač jsou bohové v Homérově světě nadřazeni a mohou určitým způsobem zasahovat do životů smrtelníků, přesto mají mnoho lidských vlastností, přebírají si od lidí své povahy a poté také jako lidé jednají. Jejich transcendence je podmíněná

---

¹¹⁵ HOŠEK, R. *Země bohů a lidí*, s. 122-123.

¹¹⁶ HOŠEK, R. *Země bohů a lidí*, s. 124-214.

¹¹⁷ CHLUP, Radek. *Učebnice klasické řečtiny*, reálie k bohům a lidem, s. 208.

¹¹⁸ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv III., verš 430-460.

¹¹⁹ HOŠEK, R. *Řecké náboženství*, s. 62.

lidmi, existuje pouze ve vztahu k lidské sféře.¹²⁰ Z toho důvodu se v této práci zaměřím především na svět lidí, lidské postavy, tedy na smrtelné ženy.

---

¹²⁰ VERNANT, J. – P. *Řecký člověk a jeho svět*, s. 13.

3 Ženy v homérských eposech

Mytologie je nejdůležitějším dědictvím Řeků. Mýty nás stále pronásledují, nejenom v podobě nymf, či na vázách, nebo sochách, ale také v běžné lidské zkušenosti.¹²¹ Bohužel se nedochovaly téměř žádné zdroje, který by se týkaly domácího a rodinného života. Řekové nám zanechali velmi málo neformálních svědectví, čímž jsou myšleny osobní dopisy, obchodní doklady, či archiválie. Namísto toho tu máme formální svědectví¹²², tedy sochy, obrazy, literární, či historická vyprávění. Je vcelku zarážející, že nejsou zachovány žádné milostné příběhy.¹²³

Co se týče ženské otázky, ta v našem smyslu slova neexistovala, jelikož ženy jako sociální skupina nikdy nevystoupily na veřejnost, byly vyloučeny z veřejných věcí. Přesto se tato problematika objevovala v průběhu celých řeckých dějin.¹²⁴ Skoro ve všech řeckých mýtech jsou znázorněny představy, že muž je aktivní a agresivní, kdežto žena pasivní a podřízená kontrole právě ze strany mužů v rodině.¹²⁵ Je pravdou, že v Athénách nemohly ženy volit, nemohly vlastnit majetek a jejich pohyb byl omezený. V homérských eposech lze vidět, že ženy mají jistou nezávislost, ale vždy jsou v opatrovnictví muže, ať už otce, manžela, či dokonce syna. Manželky musí žít ve městech svých manželů. A ženy jako například Bríseovna, kterou zajali při nájездеch, se stává otrokyní a je podřízená svým pánům. Jak vidíme, jsou práva ženy velmi omezena, ovšem mohou mluvit a Homér jim často dovoluje zasahovat a komentovat děj eposů. A tím mohou ženy vyvinout významnou morální sílu.¹²⁶

Postavení ženy se odvíjelo zejména od jejího společenského zařazení. V homérských básních jsou vylíčeny především ženy vyšších vrstev, které byly poměrně nezávislé. Velmi charakteristické a vcelku samostatné postavení mají ženy, které stojí v rovině hrdinů. Do domu manžela se dostanou buď tak, že dá ženich otci náležitou odměnu, nebo, podle spíše mladšího zvyku, přinese věno žena. Oba způsoby jsou ukázány ještě v *Odysseii*. Odysseova sestra byla provdána za náležité výkupné, kdežto Penelopé pro změnu věno do domu přinesla. Její syn Télémachos by poté musel toto věno vrátit jejímu otci. Svatba se se vždy odehrávala v domě

---

¹²¹ LEWKOWITZ, M. R. *Women in Greek myth*, s. 207.

¹²² Řekové nám předkládají především to, co se sami rozhodli představit. Jde především o veřejný život a ten probíhá ve veřejném prostoru. REDFIELD, J. *Homo domesticus*, s. 134.

¹²³ REDFIELD, J. *Homo domesticus*, s. 133.

¹²⁴ HOŠEK, R. *Země bohů a lidí*, s. 189.

¹²⁵ LEFKOWITZ, M. R. *Women in Greek myth*, s. 207.

¹²⁶ LEWKOWITZ, M. R. *The heroic women of Greek epic*, s. 503.

manžela, do kterého byla žena přivezena v doprovodu hudby a tanečníků s průvodem, kteří nesl pochodně.¹²⁷

Žena byla poté v domě velmi vážená, jelikož stála na stejné rovině s manželem. Manželovi byla rovněž projevována velká úcta, jakožto příslušníkovi bohatého aristokratického rodu. Ne všechny ženy byly vážené tak, jako například manželka krále Alkinóa, která byla velice ctěná a rozhodovala o mnohých sporech. Přesto nebyla žena přímo vyloučena. V každém sídle měla žena svou vlastní místnost, kde pobývala se svými družkami a služebnice se spolu s ní věnovaly domácím pracím.¹²⁸

Ovšem, jak jsem již zmínila, postavení ženy záviselo na jejím společenském zařazení. Žena, která nepatřila do rodiny, či významného rodu, se do domu dostala jako získaná nebo zakoupená kořist od bojovníků. Tím se z ní stala otrokyně a jen čistě výjimečně se stala družkou svého pána. Pokud žena porodila z těchto nemanželských vztahů dítě, stalo se ihned právně nesvobodné dle postavení své matky. Jejím postavení bylo buďto otrokyně, či nesvobodná občanka. Takové ženy byly zaměstnány na polích, či v domácnostech. Jako služebná mohla žena postoupit a vykonávat takové úkoly, díky kterým se mohla sblížit se svým pánem. Ačkoliv se mohl jejich vztah posunout, vždy zůstala služebná podřízená svému pánovi.¹²⁹

Homér pojmenovává ženu mnohými výrazy dle jejich vztahu k mužům. Obecný výraz, který užívá, je *gyné*, což je označení pro ženu obecně, tedy manželka i služebná. Objevuje se také výraz *parakoitis*, což znamená ležící vedle ženy. Tento výraz odkazuje na primární postavení ženy v obydlí, jelikož manžel na lůžku se vyjadřuje ve vztahu k ženě. Dalším výrazem je *alochos*, který byl pojat pro ženu jako uživatelku lože. Avšak toto slovo se pociťovalo jako dosti neutrální, začalo být bráno pro význam souložnice, a tak se potlačil příhodným přídavným jménem. Čímž bylo buď slovo *kedné* čili pečlivá, pokud šlo o služebnou, nebo výraz *mnésté* znamenající, o niž se kdo náležitě ucházel. V případě manželky šlo o slovo *kúridios*, znamenající slušící se se na aristokratickou mládež, která byla označována buď slovem *kúroi* pro mladíky, či slovem *korai* pro dívky. Dozajista každá dívka se chtěla stát *kúridié alochos* tedy řádnou manželkou. Poté mohl být i její dům pojmenován jako *kúridon* dóma, čímž se myslí spořádaný dům dle tehdejších norem. Tímto pojmenováním označuje svůj dům Penelopé¹³⁰.

---

¹²⁷ HOŠEK, R. *Země bohů a lidí*, s. 197.

¹²⁸ HOŠEK, R. *Země bohů a lidí*, s. 198.

¹²⁹ HOŠEK, R. *Země bohů a lidí*, s. 198.

¹³⁰ Bríseovna nám ukazuje touhu ženy v této době při pohřbu Patrokla. HOŠEK, R. *Země bohů a lidí*, s. 199.

3.1 Postavení ženy ve společnosti: přechod od homérské společnosti k životu v *polis*

Homér nám popisuje svět ženy v temném věku Řecka, ukazuje sociální vztahy, role a názory na druhé pohlaví. Své příběhy napsal v době, kdy byla ženská realita ve starověkém Řecku vcelku jiná. A spolu s pohybem obyvatelstva se postavení ženy v rodině a ve společnosti ještě měnilo. Struktura civilizace byla organizována a řízena muži a oproti dřívější době byly ženy více upozaděny.¹³¹

V řecké společnosti pohlíželi Řekové na rodinu z pohledu *polis*. Od konce sedmého století př. n. l. byla sociální legislativa zaměřena na soudržnost rodiny vlastníci majetek čili *oikos*. Udržení takovéto ekonomické rodiny bylo důležité pro stabilitu státu jako celku. Nastolila se opatření, která regulovala manželské způsoby jednání.¹³² Politickým účelem rodiny je jakýsi přenos vlastnictví. Rolí ženy bylo zplodit občany, tedy mužské dědice domu, kteří byli důležitými členy města. Žena, z kulturního hlediska, byla pojímána jako zástava v uzavření obchodu¹³³ mezi tchánem a zetěm. Šlo o dohodu¹³⁴ mezi ženiným otcem a jejím nápadníkem, při které došlo k předání pravomocí nad ženou. Předání ženy bylo zárukou mezi muži. Otec poskytl svou dceru jako zástavu a nápadník ji přijal jako záruku. Co se týče samotné ženy, ta se tohoto obchodu neúčastnila.¹³⁵ Otec odevzdal dceru, a tím svůj závazek, svému zeti. Společně s dcerou předal také věno.¹³⁶ Věno nebylo zákonným požadavkem pro platný sňatek, ale podléhalo několika pravidlům, například pokud bylo manželství ukončeno, musel muž věno vrátit rodině ženy. Tím se zvýšila šance ženy na nový sňatek.¹³⁷

Ačkoliv se často v eposech popisují dary za nevěstu, dle Vernanta zeť neplatil nic. Šlo o tradiční svatební výměnu, kdy otec musel předat svou dceru, neboť sám dříve přijal dceru někoho jiného. Jedinou formální podmínkou tohoto obchodu bylo počít legitimní děti. Vyhlídka na vnoučata, tak byla jakýmsi odškodněním tchána. Zde tedy vidíme, že se důraz klade na následnictví. Manželství je tak bráno jako způsob, kterým může muž skrze svou dceru získat následníky. Pokud patří manželství do světa veřejných transakcí, není soukromý vztah

---

¹³¹ HOŠEK, R. *Země bohů a lidí*, s. 205.

¹³² BLUNDELL, S. *Marriage and the maiden*, s. 42.

¹³³ Který se nazýval *engyé* či *engyésis*

¹³⁴ Stejně jako u kterékoliv jiné smlouvy, která byla zaručena zástavou.

¹³⁵ REDFIELD, J. *Homo domesticus*, s. 136.

¹³⁶ Věno sice bylo pro manžela, ale ve skutečnosti mu nenáleželo, jelikož jej schovával pro své syny. A pokud by manželství nevydrželo, musel věno vrátit. REDFIELD, J. *Homo domesticus*, s. 137.

¹³⁷ BLUNDELL, S. *Marriage and the maiden*, s. 42.

mezi mužem a ženou tou nejdůležitější částí. A to je nejspíše důvod absencí milostných příběhů u Řeků, což ovšem ukazuje na „*neexistenci pozitivní reprezentace manželství*.“¹³⁸

Jak lze vidět, žena do města patřila nikoliv jako občanka, ale jako dcera či manželka občana. Manželství pro svobodnou ženu představovalo významný počín na cestě k dospělosti. Pokud by dívka před vstupem do manželství udržovala s někým sexuální styk,¹³⁹ nepatřila by již do rodiny a mohla být i prodána. Proto zde byl důležitý dozor nad dívkou, který zaručoval dosažení svatby. Dívky proto trávili většinu života doma¹⁴⁰ v péči své matky, či otrokyň. Zde se učily veškerým domácím pracím, jako předení či příprava jídla.¹⁴¹

Dívky oproti chlapcům nezůstávaly v domě dlouho, vdávaly se většinou před šestnáctým rokem a za muže, který byl alespoň o deset let starší.¹⁴² Z pohledu ženy došlo v podstatě k přestěhování a přechodu od izolace¹⁴³ z jednoho domu do druhého. Tímto přechodem dívky, vzniknul svazek mezi dvěma rodinami.¹⁴⁴

Řecký rodokmen byl po formální stránce veden po otcovské mužské linii, ovšem přesto byl oboustranný, což nám ukazuje, že Řekové považovali ženu za osobu. Řekové ženu vylučovali z občanské společnosti se špatným svědomím,¹⁴⁵ což nejspíše znamenalo jejich příspěvek k ženské otázce, která se vyvíjela v průběhu dějin Západu.¹⁴⁶

Jakkoli byl muž v řecké společnosti významný, stále šlo o polovinu obce a postavení žen je vcelku rozporuplné. Nebyly občany, přesto bylo město svobodných mužů a žen. Nevlastnily majetek, ale dávaly mu život.¹⁴⁷ Ačkoli Řekové nepředpokládali, že ženy by cestovaly, jsou to právě ony, kdo je mobilní. Ony se musí přestěhovat z domu otce, do domu svého muže. Nicméně nejrozporuplnějším momentem ženy je okamžik, kdy se z ní stává nevěsta.

---

¹³⁸ REDFIELD, J. *Homo domesticus*, s. 137-138.

¹³⁹ Zde bylo znamením těhotenství.

¹⁴⁰ Výjimkou jsou ženy, které byly velmi chudé a musely dům opouštět za účelem práce na poli, či prodávání. Příležitostí k tomu, aby ženy mohly ven, byly poté náboženské svátky města. Ovšem nemohly se účastnit hostiny, to měly povoleny jen kurtizány, tanečnice a flétnistky. CAMBIANO, G. *Cesta k dospělosti*, s. 82.

¹⁴¹ CAMBIANO, G. *Cesta k dospělosti*, s. 82.

¹⁴² Spojit dvě osoby stejného věku je omylem. Jelikož mužova síla vydrží o mnoho déle, ovšem krása ženy zanikne rychleji. GALÁN, J. E. *Láska a sex ve starém Řecku*, s. 122.

¹⁴³ Ženy mohly dům opustit, pokud šly na slavnost, nákup či plnily náboženské povinnosti. Žily odděleně od mužů, stejně tak jedly od mužů odděleně. *Toulky minulostí světa*, s. 108.

¹⁴⁴ CAMBIANO, G. *Cesta k dospělosti*, s. 85.

¹⁴⁵ Například oproti africkému kmeni Zulu, kde byly ženy drženy pouze jako sexuální „předměty“ za účelem plodit děti a pečovat o ně. REDFIELD, J. *Homo domesticus*, s. 145.

¹⁴⁶ REDFIELD, J. *Homo domesticus*, s. 145.

¹⁴⁷ Bez ženy by byl dům prázdný. REDFIELD, J. *Homo domesticus*, s. 152.

Především proto, že v Řecku existovaly dva druhy staveních obřadů a oba byly používány. První z nich je zmíněné *engyé*.¹⁴⁸ Poté následovala svatební noc, která znamenala příležitost k oslavám, tedy *gamos*¹⁴⁹, ovšem ty nemusely být, nebyly povinné. Slavilo se sexuální zasvěcení nevěsty, které pro ni znamenalo nejdůležitější část k uvedení do dospělosti. Sňatek pro ženu znamenal změnu postavení s určitými povinnostmi a pravomocí.¹⁵⁰

Oslavy probíhaly v domě nevěstina otce. Nevěsta byla na oslavy pečlivě upravena. Nejdůležitější chvílí bylo sundání nevěstina závoje, což konala *nymfeutria*, tedy starší žena, která vedla jak obřad, tak předání nevěsty ženichovi. Ženich si poté odvedl svou ženu pěšky či na voze do svého obydlí v doprovodu *nymfeutrie* a lidí s pochodněmi a hudbou.¹⁵¹ Nevěstina matka je vyprovodila a matka ženicha je uvítala. *Nymfeutria* poté pár uvedla na lůžko.¹⁵²

Engyé byla důležité zejména pro muže, jelikož šlo o smlouvu pro nabytí ženy. *Gamos* se soustředila spíše na nevěstu a její úpravu. *Engyé* byla slavností jejího předání a *gamos* byl obřad její proměny.¹⁵³

Společnost se zformovala do obrazu, že ženy měly především sloužit mužům a jejich zapojení záleželo na mužích. Dozajista byla vůči ženám pociťována jistá úcta, ale neměly žádné rozhodovací právo, či významnou roli ve společenském dění. To je důvod, proč jsou homérské básně výjimečné. Pestrá paleta ženských postav rozmanitých vlastností a schopností, kterou nalzáme v Homérovi, tento obraz rozšiřuje. V homérských básních, především v *Odysseii*, je ženám věnován značný prostor, dokonce významně ovlivňují podobu návratu hlavního hrdiny do vlasti.

---

¹⁴⁸ Tedy smlouva mezi tchánem a zetěm.

¹⁴⁹ Šlo o velkou hostinu, při které se pilo a zpívalo.

¹⁵⁰ REDFIELD, J. *Homo domesticus*, s. 152-153.

¹⁵¹ Zde vidíme stejný obřad jako u Homéra. Obřady a různé slavnosti probíhaly nejspíše stejně.

¹⁵² REDFIELD, J. *Homo domesticus*, s. 153.

¹⁵³ REDFIELD, J. *Homo domesticus*, s. 154.

4 Typy žen v Homérovi

Homér zpravidla ženy obdivuje, soucítí s nimi a oceňuje jejich krásu.¹⁵⁴ Básník chválí jejich postavu, důstojnost, chování a vzhled. Je třeba, aby měly krásné nohy, což v jeho případě znamená velké a dlouhé ruce. Bílé paže, plné tváře, kadeřavé vlasy a bujně hrdlo.¹⁵⁵ Homér podává v eposech nesčetně rozmanitých ženských postav. Nevinná a půvabná dívka Nausikaa. Pohostinná a důstojná Arété, která miluje a respektuje svého manžela. Věrná Penelopé, která stále v naději čeká na svého muže. Oddaná Eurykleia, správkyně domu, na kterou je vždy spolehnutí. Homér líčí samozřejmě i bohyně, především Athéna, která dává pozor na své chráněnce, která je rozumná a zároveň nelítostná. Či krásná Afrodité, ovšem zbabělá, zlomyslná a k tomu hloupá.¹⁵⁶ Nezapomeňme na čarodějnici Kirké, která touží po moci a ovládnutí. Či na nymfu Kalypsó, ztělesňující sexualitu. V každém případě má žena v homérské společnosti úctyhodnou roli.¹⁵⁷

4.1 Žena domácí

U Homéra nejsou ženy uzavřeny v domě, mohou se volně pohybovat. Což lze vidět například u Heleny, která ihned odchází z domu na hradby, aby viděla souboj svých manželů. Stejně tak u svobodných dívek je volnost pohybu. Nausikaa odchází vyprat prádlo pouze se svými služkami.¹⁵⁸ Žena má naopak určitá omezení v domě.¹⁵⁹

Ženy žijí v domě odděleně od mužů, pobývají v místnostech, které se nazývají *thalamoi*, zde vykonávají každodenní práce. Svatební komnatou¹⁶⁰ je míněn manželův pokoj, do níž zve svou manželku, aby s ním sdílela lože, ovšem může si pozvat i některou z konkubín. Muži se koupají v lázních s kamennou vanou, kam ženy nemají přístup. Ty používají přenosné vany,¹⁶¹ ve kterých se koupou ve svém pokoji.¹⁶²

---

¹⁵⁴ MIREAUX, É. *Život v homérské době*, s. 146.

¹⁵⁵ MIREAUX, É. *Život v homérské době*, s. 36.

¹⁵⁶ MIREAUX, É. *Život v homérské době*, s. 146.

¹⁵⁷ MIREAUX, É. *Život v homérské době*, s. 147.

¹⁵⁸ Ženy, které jsou urozené při svých pochůzkách doprovází služebné. MIREAUX, É. *Život v homérské době*, s. 148.

¹⁵⁹ MIREAUX, É. *Život v homérské době*, s. 147-148.

¹⁶⁰ V Odysseově paláci je svatební komnata v přízemí.

¹⁶¹ Dvě stříbrné vany dostal Menealos od Polybia. HOMÉR. *Odysseia*, zpěv IV., verš 126-161.

¹⁶² MIREAUX, É. *Život v homérské době*, s. 148.

Stejně je tomu při stravování, ženy jí ve svém příbytku. Při hostině, či hodování mužů jsou ženy v ústraní, ovšem po skončení se k nim připojí, a dokonce poté ovládají a vedou konverzaci.¹⁶³ To můžeme vidět v *Odysseii* při večerní radě fajáckých vůdců, které se se účastní Árété a po hostině se Odyssea ptá: „*Kdo¹⁶⁴jsi a odkud jsi přišel? A kdo ti dal tato roucha? Neřekl jsi, že bouře tě zahnala k nám?*“

Volnost pohybu u Homéra souvisí i s návštěvami, na které ženy chodí. V *Iliadě* takto navštěvuje Thetis Héfaista, když ho prosí, aby vyrobil zbroj pro jejího syna.¹⁶⁵ Poté co Thetis stane před Héfaistovým palácem, zahlédne ji Charis a ihned ji přivítá. Charis bere Thetidu za ruku, zmiňuje její přednosti, usadí do křesla a přisouvá stoličku.¹⁶⁶ Takto vypadala tradiční etiketa při uvítání hostů.¹⁶⁷

Všechny ženy, které jsou zde popsány jsou ženy zasazené v domácnosti. Tyto ženy vykonávají domácí práce. Tkají, předou a vyšívají, starají se o vyhotovení oblečení pro rodinu a dbají na zásady pohostinství. Jediné, čemu se vyhýbají je kuchyně, především úprava, tomu se věnují muži. V kuchyni se ženy věnují pouze výrobě mouky, pečení chleba, placek, či vaření kaší.¹⁶⁸ Je třeba dodat, že na způsob života žen má velký vliv jejich společenské postavení. Ženy z aristokratických tříd budou jiný, lze říci lepší způsob života než ženy žijící na venkově.

Homér nám dále v eposech ukazuje, že je pro ženy důležitá úprava jejich vzhledu, kterou provádí nenápadně ve svých pokojích a je to pro ně vcelku choulostivá věc. Héra se takto rozhodne upravit předtím, než navštíví svého manžela, aby ho svedla. Vstoupí do své komnaty, kterou ihned za sebou zamyká.

*„Nejdříve smyla s těla, jež budilo touhu,
nejmenší skvrnku ambrosií a potřela tělo
mastným olejem sladkým, vonícím ambrosií
jak samo nebe. Stačilo zkropit jím pokožku těla
v kovovém paláci Kronova syna,
a země i nebesa širá prostoupil jeho líbezný dech.*

---

¹⁶³ MIREAUX, É. *Život v homérské době*, s. 149.

¹⁶⁴ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv VII., verš 237-277.

¹⁶⁵ Jistě, jde o bohyni, ovšem pro Homéra znamená život bohů jen přenesený život smrtelníků. MIREAUX, É. *Život v homérské době*, s. 149.

¹⁶⁶ HOMÉR. *Ilias*, Zpěv XVIII., s. 443-444.

¹⁶⁷ MIREAUX, É. *Život v homérské době*, s. 149.

¹⁶⁸ MIREAUX, É. *Život v homérské době*, s. 149.

*Jím potřela nyní nádherné tělo,
pročesala si vlasy a spletla je do vrkočů,
jež v záři a v nebeské kráse tížily hlavu nesmrtelnou,
přehodila si roucho vonící ambrosií, jež Pallas Athéna
upravila a protkala sama výjevy umělými,
Héra je zapjala na prsech sponou z ryzího zlata,
přepásala se pásem, jež zdobilo sto visících kroužků,
něžné své boltce propíchla náušnicemi
(zářily v nich tři umělé hvězdy odvážným svitem),
bohyně zahalila si hlavu pak závojem jasným
(byl nový a krásný a jasný jak slunce)
a uvázala si na štíhlé nohy sandály třpytné.¹⁶⁹*

Lze poznamenat, že Héra to při své úpravě nijak nepřehání. Co se týče ozdob, krom zlatých spon, si nasazuje jen náušnice. Dle Odyssei mají urozené ženy celkem bohatý výběr šperků, což vidíme ve scéně, kdy ženiši nosí Penelopé dárky. Jsou zde zmíněny ženské šaty s dvanácti zlatými jehlicemi, dále zlatý náhrdelník proložen jantarem, také náušnice¹⁷⁰ se třemi zářícími kameny.¹⁷¹

Oproti šperkům, které bývají spíše nenápadné, jsou šaty takzvaně *eanos* okázalé. Jde o volné a dlouhé šaty, které jsou nařasené a skládané, byly nošeny nejurozenějšími ženami¹⁷². Šat na každodenní nošení je skromnější. Sestává z dlouhého roucha, někdy doplněno o podšívku,¹⁷³ které nosí ženy i muži. Namísto chitónu ženy někdy nosí volnější roucho,¹⁷⁴ čímž Homér myslí obyčejný kus látky, které lze použít i jiným účelům. Přes ramena nosí ženy jemnější látku,¹⁷⁵ která je nařasená, stažená pásem a využívá se jako plášť. Takto střižený šat je určen spíše k zahalení ženského těla a je zde důležitá především kvalita látky, která má ukazovat eleganci.¹⁷⁶

---

¹⁶⁹ HOMÉR. Ilias, Zpěv XIV., s. 334-335.

¹⁷⁰ Jsou podobné Héřiným.

¹⁷¹ HOMÉR. Odysseia, zpěv XIX., verš 284-309.

¹⁷² Takové šaty má na sobě například Helena na trojských hradbách. HOMÉR. Ilias, zpěv III., s.96.

¹⁷³ Takzvaný *chitón*.

¹⁷⁴ Kterému se říkalo *peplos*.

¹⁷⁵ Ta se nazývala *fáros*.

¹⁷⁶ MIREAUX, É. *Život v homérské době*, s. 151.

4.2 Žena rodinná

V homérské společnosti může mít muž více žen, ovšem jen jednu manželku. Manželka není u Homéra majetkem svého muže, ale přesto je pánem své ženy. Může ji potrestat, zavrhnout, a dokonce ji může zabít,¹⁷⁷ pokud by byla svému muži nevěrná. Přece však má manželka určitá práva, ač ne přesně vymezená.¹⁷⁸

Nevěra ze strany muže byla poměrně běžnou a také snadnou záležitostí, i ve společném domě, jelikož ženy žily odděleně od mužů. Můžeme vidět, jak Odysseus před svou Penelopou vypráví o svých milostných dobrodružstvích.¹⁷⁹

Mireaux uvádí, že nevěra byla jistou rodinnou strategií, jelikož nebylo vhodné mít více legitimních synů, pokud nebyl rozdělen rodový majetek. Z toho důvodu bylo moudřejší mít nevlastní syny, mezi které se nedělilo jmění, ale kteří mohli nahradit právoplatného dědice, pokud by skončil.¹⁸⁰

V případě, že manželka nebyla schopná zplodit syny, byl muž skutečně dotlačen k nevěře. Tak tomu bylo například u Heleny, které bohové nedali již možnost mít po dceři Hermioně další děti. A Meneláos tak zplodil svého syna Megapentha s otrokyní.¹⁸¹

Ne v každém případě snášely manželky milostná dobrodružství svých manželů lehce. Kupříkladu Laertés, Odysseův syn, kdysi miloval mladou Eurykleiu, která zastává pozici služebné v Odysseově domě. Laertés ji koupil na trhu za dvacet býků, ovšem nikdy se jí nedotknul, jelikož se bál své žárlivé ženy.¹⁸²

V jiném případě to tak snadné nebylo. Což lze vidět u Foinixe a jeho otce Amyntora, který se zamiloval do mladé souložnice. Foinixova matka svého syna přemluvila, aby se začal s dívkou sám stýkat a svedl ji, což se mu také povedlo. Když to zjistil Amyntor běsnil a svého syna proklel. Amyntor na syna seslal Erínie¹⁸³, Háda a Persefónu. Zprvu Foinix zamýšlel, zabít

---

¹⁷⁷ Tomu se ale vyhýbá, jelikož by ho stíhal její rod za účelem pomsty. MIREAUX, É. *Život v homérské době*, s. 151.

¹⁷⁸ MIREAUX, É. *Život v homérské době*, s. 151.

¹⁷⁹ MIREAUX, É. *Život v homérské době*, s. 152.

¹⁸⁰ MIREAUX, É. *Život v homérské době*, s. 152.

¹⁸¹ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv IV., verš 1-29.

¹⁸² HOMÉR. *Odysseia*, zpěv I., verš 421-444.

¹⁸³ Latinsky Fúrie. Tímto názvem se dodnes označují vzteklé ženy. ZAMAROVSKÝ, V. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 98.

svého otce, ale rozmyslel si to, nechtěl být známý jako otcovrah. Raději uprchl k Péleovi, u kterého vychovával mladého Achillea.¹⁸⁴

Je třeba poznamenat, že ženin rod se jí zaručuje, že bude v novém domově respektována jako manželka, matka a paní domu. Přesto si všimněme, co říká Odysseus Penelopě před odchodem do Trojské války. „Až vyraší synovi vousy, vezmi si za muže, koho si vybereš a odejdi z domu.“¹⁸⁵ Manželka je tak dle Miraxe postavena naroveň jediné dědičce rodu, která si musela vzít nejbližšího příbuzného, aby majetek zůstal v rodině, ale po celou dobu jeho nezletilosti nad tímto majetkem vládne ona. Tím byla postavena na první místo.¹⁸⁶

4.3 Žena a sňatek

Sňatek má charakter smlouvy. Touto smlouvou má žena zajištěné určité postavení v mužově obydlí a také jistý respekt. To nám popisuje Athéna, ve chvíli, kdy Odysseovi vysvětluje Arétino postavení v manželství s Alkinem.

*„S jedinou dcerkou, Áréťou,
oženil se pak Aliknoo. A miluje ji,
jak žádná žena na světě snad není milována.
Žádná z těch, které vládnu mužovu domu.
Milují Árétu Alkinoos i dorůstající děti,
miluje ji i lid; jak na božstvo pohlíží na ni
a radostně pozdravuje, když prochází městem.
Je moudrá a soudívá sama rozepře mužů,
Jako by byla vladařem ona.“¹⁸⁷*

Žena se po sňatku stává „legitimní manželkou“ a tím získává vysoké postavení. Pokud se otec rozhodl dívku provdat, veřejně to ohlásil a pozval nápadníky, kteří se o ni ucházely, na hostinu. Ženiši přichází s dary, jako šaty, či šperky, což jsme viděli u Penelopé, která to ženichům v jednom z veršů připomíná. Když říká:

„... ti, kdo se ucházejí

---

¹⁸⁴ HOMÉR. Ilias, zpěv IX., s. 223-224.

¹⁸⁵ MIREAUX, É. Život v homérské době, s. 153.

¹⁸⁶ MIREAUX, É. Život v homérské době, s. 153.

¹⁸⁷ HOMÉR. Odysseia, zpěv VII., s. 118.

*o ženu urozenou nebo bohatou dceru!
Přiženou naopak darem vlastní ovce a krávy
k hostině rodiny její a přinesou svatební dary!*¹⁸⁸

Ve chvíli, kdy byl zvolen jeden z nápadníků, byla zapotřebí, aby přinesl dary¹⁸⁹ otci. Nastávající tchán odpověděl tím, že daroval své dceři v den sňatku věno,¹⁹⁰ které muselo být vráceno, pokud byla manželka zapuzena. Na Ithackému sněmu zmiňuje věno Télemachos:

*„Ženiši drazí se vtírají matce, synové předních tohoto lidu,
nemluví s Íkariem, který by mohl dceru svou vdáti
a dáti i bohaté věno, komu by chtěl a kdo by se líbil
jemu.“*¹⁹¹

Toto předávání darů vedlo dle Mireauxe k domněnce, že si muž svou manželku kupoval.¹⁹²

Při svatebním obřadu proběhla prvně hostina¹⁹³, kterou pořádal otec nevěsty. Následně probíhalo slavnostní dopravení nevěsty z obydlí otce do příbytku manžela. Manželka byla přestěhována vozem v doprovodu družinu, kteří svítili pochodněmi. Poslední částí obřadu bylo spojení novomanželů ve svatební komnatě.¹⁹⁴

Nejdůležitějším úkolem ženy bylo rodit a vychovávat děti, především syny, aby bylo zajištěno trvání rodu. Příchod nového dítěte do rodiny není snadná záležitost. Narození dítěte je spojeno s několika rituálními činy, které mají zaručit, že bude dítě včleněno do rodinného řádu a také zajistit jeho přistoupení k domácímu kultu.¹⁹⁵

Je třeba, aby narození dítěte probíhalo tradiční formou. Po porodu se provádí očistný obřad, při kterém je dítě ihned omyto družkami, jelikož porod je brán jako poskvrnění. Po umytí se dítě zavine do nového bílého plátna, ovine se stužkami a položí se do kolébky. Nejde jen o poskvrnění dítěte, ale také o poskvrnění matky, která se poskvrny zbaví tak, že bohům

---

¹⁸⁸ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv V XIII., verš 252-283.

¹⁸⁹ Které se nazývaly *hedna*.

¹⁹⁰ Tomu se říkalo *meilia*.

¹⁹¹ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv II., verš 45-75.

¹⁹² MIREAUX.É. *Život v homérské době*, s. 156.

¹⁹³ Ta byla označena pojmem *eilapiné*.

¹⁹⁴ MIREAUX. É. *Život v homérské době*, s. 156.

¹⁹⁵ MIREAUX, É. *Život v homérské době*, s. 158.

přinese oběti.¹⁹⁶ Poté se dítě odnese k otci, který ho může zavrhnout, pokud má nějakou tělesnou či zdravotní vadu a nemohlo by se tak účastnit rodového kultu.¹⁹⁷

Přesto, že dítě nebylo zavrhnuto, přijato do rodového kultu ještě nebylo. V klasické době v Athénách se dítě do rodového společenství přijalo obřadem, který po probíhal pátý den po narození. Otec s dítětem v náruči obcházel příbuzné kolem oltáře a hosté mu nosili dary. Tento rituál není v Homérských eposech popsán, ovšem dle Mireauxe to není známka toho, že by se nekonal.¹⁹⁸

Po příchodu dítěte na svět se desátý den pořádala další slavnost, při které se nosily dary a konala se hostina. V tento den dostalo dítě jméno. Taková slavnost je zaznamenána v *Odyssei*. Kdy Laertův tchán Autolykos přijel na Ithaku, když se mu narodil vnuk.

*„Přišel Autolykos jedenkrát na Ithaku,
když dcera mu právě vnuka porodila.*

A Eurykleia mu vložila do klína po slavných hodech novorozeně a řekla:

- *Vymysli sám teď jméno, Autolyku,
pro chlapce dceřin, po němž jsi tolik toužil.*

A tehdy řekl král Autolykos zeti a dceři:

- *Děti, dejte mu jméno, které teď řeknu.*

*Byl jsem posedlý hněvem na mnoho mužů a žen
na celém světě, když jsem k vám přišel na skalný ostrov.*

Ať tedy chlapci se říká: Odysseus, Posedlý.“¹⁹⁹

4.4 Žena v náboženství

Ženy měly svou funkci především v domácnosti, ovšem v jedné poměrně důležité sféře mohly veřejně působit, čímž míním náboženství. Na božský svět bylo nahlíženo jako na záhadný zdroj moci, která může být prospěšná, ale současně také nebezpečná. A ženy svou ambivalencí mohly stát mezi sférou lidí a touto mocí.²⁰⁰

---

¹⁹⁶ MIREAUX, É. *Život v homérské době*, s. 158-159.

¹⁹⁷ Ve Spartě se dítě odnáší také starším kmene, kteří ho mohou také zavrhnout. MIREAUX, É. *Život v době homérské*, s. 159.

¹⁹⁸ MIREAUX, É. *Život v homérské době*, s. 159.

¹⁹⁹ HOMÉR. *Odysseia*, Zpěv XX., verš 395-423.

²⁰⁰ CHLUP, Radek. *Učebnice klasické řečtiny*, reálie k Řekům a ženám, s. 95.

Ženy se dozajista zúčastňují náboženského života a rodových a veřejných kultů. Tyto kultury jim dávaly záminku, aby opustily svůj dům a na chvíli odstoupily od své role, kterou měly v domácnosti plnit. Mohly tak reflektovat své ženství jiným způsobem.²⁰¹ Ve svatyních mají často významné funkce, zejména pokud jsou tyto svatyně zasvěceny ženským bohyním. Kupříkladu v Tróji je Athéninou kněžkou sličná Theanó, Anténorova manželka. Ženy ovšem zastávají funkce i v kultech, které jsou zasvěceny bohům mužského pohlaví.²⁰²

Účastí na veřejných kultech ženy splývají s obyvatelstvem a jsou mu rovný. Přesto konají úkony a mají vymezené funkce vzhledem ke svému pohlaví. Ovšem svou činností přispívají o obřadům stejnou mírou jako ostatní členové.²⁰³

Někteří badatelé se v tomto ohledu začínali zabývat tím, zda v této Homérské době existovaly obřady, v jistém smyslu tajné, ve kterých by byly začleněny pouze ženy samy. Tedy obřady, které by se konaly s vyloučením mužů. Z toho důvodu vyvstala myšlenka, že v nejstarším Řecku existovala společenství žen, ve kterém se postupovalo od jednoho zasvěcení k druhému. Což bylo zprvu spojeno s uctíváním velkých ženských bohyň, jako Héra, či Athéna, božstva stromů, vládkyně šelem a divoké přírody. Později si je podrobil Dionýsův kult a připodobnil si je.²⁰⁴

Tato zasvěcení probíhalo za doprovodu tanečního třeštění, které bylo doprovázeno hudbou z flétny. Ženské tanečnice postupně upadaly do jistého stavu transu, při kterém svým postojem připomínaly záchvaty hysterie. Následoval hromadný útěk přes hory a lesy při světle z pochodní. Při těchto obřadech nosily ženy²⁰⁵ kůži ze zvířete, které pro ně bylo obětováno. Při oběti se většinou roztrhalo na kusy. Předpokládá se, že pro některá zasvěcení bylo potřeba, aby ženy žily určitou dobu odloučení od světa. Při tomto odloučení absolvovaly různé zkoušky a žily v samotě.²⁰⁶

Z tohoto výkladu si můžeme poměrně dobře představit, jakým způsobem probíhaly ženské mystérie v homérské době, ještě před tím, než začal být populární Dionýsův kult. Tím, jak se poté Dionýsův kult rozšířil, se pro účastnice těchto obřadů začalo užívat pojmenování

---

²⁰¹ CHLUP, Radek. *Učebnice klasické řečtiny*, reálie k Řekům a ženám, s. 95.

²⁰² MIREAUX, É. *Život v homérské době*, s. 160.

²⁰³ MIREAUX, É. *Život v homérské době*, s. 160.

²⁰⁴ MIREAUX, É. *Život v homérské době*, s. 160.

²⁰⁵ Alespoň tedy v Dionýsově kultu. MIREAUX, Émile. *Život v homérské době*, s. 160.

²⁰⁶ MIREAUX, É. *Život v homérské době*, s. 209.

menáda a *thyáda*.²⁰⁷ Ovšem označení *menáda* se objevuje již v *Iliadě*, když se Andromaché v předtuše Hektórovy smrti vyřítí podobná menádě.

Zdá se, že nám Homér nepodává výklad těchto obřadu z pochopitelných důvodů. Šlo o tajné obřady, muži z nich byli vyloučeni a básník si nechtěl rozhněvat ženy, nechtěl si přivolat pomstu ženských sdružení, stejně jako si nechtěl přivolat odvetu uražených bohů.²⁰⁸

Dle Mireauxe bychom měli připustit, že ženy se jednou za čas rozhodly osvobodit se od pout rodinného a společenského života a konat tyto rituály. Oddávaly se hromadnému působení božského šílenství. Což byla jedna z podstatných stránek hlubšího duševního života žen.²⁰⁹

---

²⁰⁷ MIREAUX, É. *Život v homérské době*, s. 209.

²⁰⁸ MIREAUX, É. *Život v homérské době*, s. 209.

²⁰⁹ MIREAUX, É. *Život v homérské době*, s. 209.

5 Hésiodos a ženy

Hésiodos je protikladem k tomu, jak vnímá ženy Homér. Hésiodovi, básníkovi a venkovanovi, je připisováno misogynství vůči ženám. Hésiodos píše, že je žena nešťastný dar, který bohové přinesli lidem. Jistě má nějaké kouzlo, ovšem to jí dělá ještě více nebezpečnou. Ženu porovnává s Pandórou, která na svět přinesla jen zlo. A k jejímu příběhu se vždy vrací ve svých básních.²¹⁰

Pandóra je prototypem nevěsty. Její příběh bych ráda zasadila do popisu o ženách z pohledu Hésioda. Zprvu byl život snadný, lidé žili po celý rok z práce jednoho dne a lidé a bohové pospolu hodovali. A jednou na takové hostině Prométheus rozdělil podvodem maso oběti, tím že maso a kůži uschoval do žaludku a hromadu kostí překryl tukem. Ovšem Zeus si všiml, že podíly nejsou stejné a poukázal na to. Prométheus tedy Dia pobídl, aby si sám vybral svůj podíl, Zeus si tedy zvolil tu větší hromadu, ač věděl, že je to klam. Tak Řekové bohům obětovali kosti a tuk a nechali si ty části obětí zvířat, které byly k snědku. Tím se obnovuje vztah mezi lidmi a bohy. Současně se ukazuje moment oddělení od bohů, právě kvůli oběti, která Dia rozzuřila.²¹¹

Zeus se hněval tak, že vzal lidem oheň, čímž byly zabráněny oběti, a tak završil oddělení lidí a bohů. Ovšem Prométheus oheň ukradl nazpět a tím obnovil vztah bohů a lidí, ale jen díky vzpouře. Dia tak napadlo vytvořit z hlíny krásnou dívku, které bohové krášlily svými dary. Jelikož dostala dary od všech, byla pojmenována Pan-dóra.²¹² Zeus Pandóru zaslal darem Epimétheovi, což byl Prométheův bratr. Ten ji přijal, ačkoliv byl varován, že nemá od Dia přijímat žádné dary. Ale Epimétheus byl Pandórou tak okouzlen, že ji přijal i se skříňkou, kterou měla s sebou. Poté, co skříňku otevřela, se do světa rozlétlo veškero zlo, nemoci, práce a svár.²¹³

Epithémeus si vzal Pandóru za ženu a vše, co přinesla s sebou, přešlo do jeho vlastnictví. Hésiodos přirovnává manželství k oběti. Manželství vychází ze vztahu k bohům, jelikož Pandóra je darem od Dia. Současně je tím ukázána neshoda s bohy, jelikož měl dar

---

²¹⁰ MIREAUX, É. *Život v homérské době*, s. 147.

²¹¹ REDFIELD, J. *Homo domesticus*, s. 154.

²¹² Což znamenalo „veškerenstvo darů“ REDFIELD, J. *Homo domesticus*, s. 154.

²¹³ REDFIELD, J. *Homo domesticus*, 154.

ublížít. V obojím tak lze vidět zradu, ač odlišným způsobem. Bohové nad lidmi vítězí, jelikož lidé jsou oběťmi, ale jen kvůli své slabosti.²¹⁴

Pandóra byla první ženou.

*„Od ní pochází totiž to samičí pohlaví, ženy,
od ní je ženské pokolení, to škodlivé plémě.“²¹⁵*

Ačkoli přinesla na zemi smrt, tak přinesla i narození. Hésiodos vykládá příběh o Pandóře se znatelnou averzí k ženám. „Ten, kdo uvěřil ženě, ten, jak by se zlodějům svěřil.“²¹⁶ Také tvrdí, že:

*„Jako je tomu u včel, jež v úlech nahoře krytých
živí a krmí trubce, ty druhy pro darebnosti.“²¹⁷*

Dle Refielda se v tomhle ovšem Hésiodos mýlí, jelikož si venkovské ženy svými ručními a domácími pracemi na sebe jistě vydělaly.²¹⁸ Hésiodos píše, že je lepší vzít si ženu nevinnou, kterou lze všechno naučit a také kritizuje jejich lehkomyšlnost a marnotratnost.

*„Vezmi si pannu, abys ji dobrým mravům naučil mravům;
nejlépe tu, která bydlí blízko ; jen obhlédni všecko
pořádně – aby ses neženil sousedům pro pobavení.
Na ničem nevydělá muž tolik co na ženě dobré,
na ničem tolik neprodělá, jak na ženě špatné,
požívačné ; ta muže, ať sebevětší je silák,
spaluje bez smolnice a předčasně učiní starcem.“²¹⁹*

Názor na ženy bývá dvojitý, smířlivý až obdivující, či kritický. Je jasné jedno, ať jsou ženy obdivovány jako v případě Homéra, či kritizovány, jako je tomu u Hésioda, žena není bezvýznamná. V případě, že se na ni básníci zaměří, tak zaujímá vcelku významné postavení.²²⁰

---

²¹⁴ REDFIELD, J. *Homo domesticus*, s. 154-155.

²¹⁵ HÉSIODOS. *Zrození bohů*, verš 590.

²¹⁶ HÉSIODOS. *Práce a dny*, verš 375.

²¹⁷ HÉSIODOS. *Zrození bohů*, verš 595.

²¹⁸ REFIELE, J. *Homo domesticus*, s. 155.

²¹⁹ HÉSIODOS. *Práce a dny*, verš 700.

²²⁰ MIREAUX, É. *Život v homérské době*, s. 147.

6 Exkurz k ženským postavám v homérských eposech

Ženy²²¹ stojí ve středu homérských eposů, kde jsme vtaženi do života autorovy doby. Prezentuje nám ženu ve všech možných pozicích, ve kterých mohla být. Homér vyzdvihuje, jak vnější přednosti, tak její vlastnosti a zručnosti. V následující části bych ráda prozkoumala několik Homérových ženských postav v rámci *Odysseii*, která nabízí nejenom větší rozmanitost, ale především jsou zde ženy v centru dění.

Ještě před tím, než začnu zkoumat jednotlivé ženské postavy, bych ráda nastínila výraz ctnosti v Řecku. Ctnost neboli *areté* se někdy předkládá jako dokonalost. Ovšem koncepce takové dokonalosti u lidí je velmi rozdílná. Lidskou dokonalost mohl představovat jak náčelník homérských válečníků, tak například athénský státník. Ovšem ctnost ve starém Řecku nepředpokládá mravní dokonalost.²²²

Ctnost je schopnost jednat určitým způsobem. Kupříkladu spravedlnost je dispozice jednat tak, aby mohl každý získat to, co mu patří. Lidé, kteří jsou spravedliví, jednají spravedlivě, ovšem jednají tak z nějakého důvodu. Jde spíše o lidi, kteří se tak chovají spolehlivě, jelikož je pro něj důležité, aby každému plnili to, co jim náleží a jsou v tom dobří.²²³

Ctnosti byly dozajista rozlišeny také dle pohlaví, jak nám říká Gorgias. Muž byl ctnostný, pokud se účastnil věcí, které se týkaly *polis*, pomáhal svým přátelům a ubližoval nepřátelům. Ctnostná žena byla naopak taková, která se starala o domácnost a chránila to, co patřilo jejímu manželovi.²²⁴

Ctnost v této době nebyla chápána jako mravnost, ale spíše jako jakási zdatnost. Ráda bych v následující kapitole ukázala jednotlivé ctnosti u ženských postav v Homérovi, které se dozajista promítly i do následujících dob.

---

²²¹ A můžeme tak říci, že i láska.

²²² PARRY, Richard. THORSRUD, Harald. Ancient Ethical Theory. Stanford Encyclopedia of Philosophy [online]. Dostupné z <https://plato.stanford.edu/entries/ethics-ancient/#Intr> [cit. 16.04.2022].

²²³ PARRY, Richard. THORSRUD, Harald. Ancient Ethical Theory. Stanford Encyclopedia of Philosophy [online]. Dostupné z <https://plato.stanford.edu/entries/ethics-ancient/#Intr> [cit. 16.04.2022].

²²⁴ PLATÓN, *Menón*. 71e – 72.

Homér v obou eposech podává systém pohlaví, strukturu a postavení stejným způsobem. Přesto každý epos představuje tyto aspekty s rozdílnými specifiky. *Ilias* a *Odysseia* se od sebe liší tím, jakou roli přisuzují manželské harmonii a disharmonii v rámci zápletek. *Iliada* začíná sporem o ženu a končí usmířením dvou mužů o Hektorovu mrtvolu. Krom toho *Iliada* představuje, jak válka působí zkázu nejen na vojenské tábory, ale také v domácnostech, jak uvnitř Tróje, tak i v nevyřčených domácnostech. Uvnitř Tróje můžeme vidět, jak válka postupně zničí domácnost, kterou představuje Hektor a Andromaché.²²⁵

V *Odysseii* je tomu naopak, ta znovu postupně vytváří domácnost, když manžel, manželka a syn překonávají různé překážky, aby se znovu sešli na Ithace. Odysseus se snaží deset let dostat domů na Ithaku z Tróje. Při tomto snažení potkává mnoho zádrhelů. Většina těchto zádrhelů mají podobu ženy. Přesto po celou dobu sledujeme, jak Odysseus odolává a chce za každou cenu ke své ženě a v básni je tedy důležitým středobodem manželství. Odysseus, ale i Penelopé dokonale překonávají překážky, aby se opět sešli. Pro ni představují překážky její nápadníci. Obnovit manželství zde pro ně znamená uzavřít jejich příběhy.²²⁶

6.1 Ženy v *Odysseii*

Odysseia nabízí jakýsi vzor vzájemného manželství. Představuje božské a nesmrtelné ženy, které Odyssea pronásledují a otevřeně vyslovují svou tužbu, si ho vzít. Většina smrtelníků za své radosti s těmito ženami draze platí. Ovšem Odysseus všechna dobrodružství s nimi přežívá. Je typické, ačkoliv se nám to nemusí vždy zdát, že neztrácí sílu. Právě proto, že odmítá tyto ženy, ale nepodceňuje je, unikne zhoubám, kterým jiní smrtelníci podlehnou.²²⁷ Manželství Homér staví v *Odysseii* do středu dění a idealizuje ho. Což vidíme u Odyssea, který předkládá Nausice druh takového sňatku.²²⁸

*„Bozi ti dají, po čem jen toužíš,
muže – a dům. A přidají svornost.
Není lepšího daru, než žije-li muž a žena
jak jedno tělo a duše v rodinném kruhu,*

---

²²⁵FELSON, N. SLATKIN L. M. *Gender and Homeric epic*, s. 91-92.

²²⁶FELSON, N. SLATKIN L. M. *Gender and Homeric epic*, s. 92

²²⁷FELSON, N. SLATKIN L. M. *Gender and Homeric epic*, s.105-106.

²²⁸FELSON, N. SLATKIN L- M. *Gender and Homeric epic*, s. 104.

*k radosti všem, kdo tě mají rádi, na zlost nepřátelům.*²²⁹

Takové manželství je testováno a umocněno právě v průběhu *Odysseie* mezi Odysseem a Penelopou.²³⁰

V *Odysseii* lze vidět určitý vývoj žen, oproti *Iliadě*, kde byly ženy spíše pasivní. Ženské postavy v *Odysseii* jsou více průbojné, rozhodné, plné energie a lze říci i mocné. V rozmanitém výběru žen Homér vštěpil řeckému myšlení několik typů žen. Je tu věrná Penelopé, mladičká zamilovaná Nausikaa, či mateřská Antikleia. Ovšem máme tu také postavy, které jsou protikladem smrtelným ženám. Míním zde Kirké, čarodějnici bažící po moci, nebo nymfa Kalypsó, která zdržovala Odyssea na svém ostrově sedm dlouhých let.

Právě tyto zmíněné prototypy žen nyní prozkoumám, jelikož se domnívám, že jsou co do důležitosti na předním místě.

6.1.2 Kirké

Kirké je dcera boha slunce Héliá a kouzelnice Persy. Žije na ostrově Aiaia, kam málokdy lidé zabloudili. Odyssea na ostrov zahnal vítr při plavbě z Tróje na Ithaku.²³¹ Na ostrově spatřil Odysseus kouř mezi stromy a vyslal napřed skupinu mužů, aby to prozkoumali. Skupina našla v údolí ostrova Kirčin kamenný dvorec, kolem kterého se toulali horští vlci a lvi a obávají se útoku, ovšem nestane se tak. Naopak se otírali o jejich nohy. V tuto chvíli se Kirké poprvé objevuje v básni, které je popsáno poměrně velkolepě.

*„Došli až k bráně dvorce bohyně kadeří krásných
a slyšeli líbezný zpěv.*

*Kirké tam tkala velkou tkaninu božskou,
jemné a půvabné dílo, jaké jen bohyně dovedou tkát.“*²³²

Důraz na tkaní a zpěv nám ukazují, že zde převažují ženské domácí hodnoty a můžeme zde vidět Kirčinu schopnost lákat muže svými výtvoři.

---

²²⁹ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv VI., verš 168-196.

²³⁰ FELSON, N. SLATKIN L. M. *Gender and Homeric epic*, s.104.

²³¹ ZAMAROVSKÝ, V. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 179.

²³² HOMÉR. *Odysseia*, zpěv X., verš 212-241.

Kirké pozve námořníky dovnitř a nabídne jim opojný nápoj. Po vypití nápoje se námořníci přemění ve vepře, Kirké je odvede do chléva a nasype jim nějaké žaludy.²³³ Ačkoliv mají podobu vepřů, v mysli jsou stále lidmi, uvědomují si, co jim Kirké provedla, že je ponížila. A zjišťují, proč se k nim lísali vlci a lvi, které potkali před dvorcem, jsou to také lidé, které Kirké proměnila. Jediný Eurylochos, který tušil past, zůstal skrytý a vše pozoroval. Spěchal nazpět k Odysseovi, aby vše mu pověděl.²³⁴ Odysseus se rozhodl vysvobodit své muže, ač nemá plán a vydává se za nimi. Zde se rozhodnou zasáhnout bohové a Odysseus potká boha Herma, který mu dá kořen, který má být protijedem vůči nápoji od Kirké a dá mu také několik cenných rad.

*„Až se Kirké pak dotkne
dlouhým svým prutem, nemař ni chvíle,
vytrhni rychle ostrý svůj meč a skoč prudce po ní,
jako bys chtěl ji zabít.
Z úzkosti bude tě lákat v lože. Neodmítej ji,
vyprostí-li tvé druhy
a tobě dá vše, co hostu dá žena.
Dříve však dej ty jí přísahat svatou přísahu bohů,
že nechce jiného nic a neurve tobě mužství a sílu,
až budeš nahý.“²³⁵*

Odysseus nakonec přichází za Kirké a když vypíjí nápoj, který mu nabídne, nic se mu nestane a Kirké pochopí, kdo skutečně je. Poté začne Kirké vyhrožovat mečem, jak mu radil Hermes a ta ho na kolenou prosí, aby ji ušetřil. Láká ho, aby se s ní pomiloval, což Odysseus odmítá a chce po ní přísahu, že už mu nikdy neublíží. Jelikož mu to Kirké odpřisáhne, Odysseus s ní sdílí lože.²³⁶ Posléze Kirké promění devítileté vepře opět v muže.²³⁷

Bohyně Kirké je jistě krásná a Odysseus k ní má sympatie. Celý rok tráví u ní, hoduje, pije a miluje se s ní každý den. Je lákán tímto pokušením, že zapomene na cíl své cesty. Kirké ho ovládá a snaží se, aby zapomněl na svou ženu a na svůj domov. Touží po tom, aby zůstal s ní. Nakonec Odyssea zachrání jeho vlastní muži, kteří již nechtějí čekat, chtějí odjet. Oni

---

²³³ HOMÉR, *Odysseia*, zpěv X., verš 212-241.

²³⁴ HOMÉR, *Odysseia*, zpěv X., verš 242-273.

²³⁵ HOMÉR, *Odysseia*, zpěv X., verš 274-303.

²³⁶ HOMÉR, *Odysseia*, zpěv X., verš 304-374.

²³⁷ HOMÉR, *Odysseia*, zpěv X., verš 375-405.

nezažívají to pokušení s Kirké, tak Odyssea pobídnou, aby pomyslel na domov a konečně odjel.²³⁸

Odysseus naposledy sdílí lože s Kirké a poté ji prosí, aby ho pustila. Překvapivě Kirké nic nenamítá, nejspíše zjišťuje, že ho tu nemůže držet násilím. Nabídne Odysseovi pomoc a cenné rady na cestu, především mu sděluje, že musí vstoupit do říše boha Háda a bohyně Persefony. Zde musí najít věštce Teiresiu, který mu řekne, co dělat a také, co ho čeká.²³⁹

Podstatou této epizody je sexualita, kterou ztělesňuje čarodějnice Kirké, která touží po moci, a především chce ovládat muže. V mužích podněcuje a posiluje jejich živočišnou stránku. Nakonec jí podlehnou a ona je bez úsilí může ovládat.²⁴⁰ Tím, že přemění muže na zvířata, jsou náhle přítulná a poslušná. Kirké má nad nimi moc, zde se nám ukazuje ženská sexuální nadřazenost. Kirké jde především o moc a ovládnutí, čemuž Odysseus odolává, nakonec se stává velmi nápomocnou. Pokud nebyla žena v homérském světě ovládána muži, byla jistě považována za nebezpečnou pro řecké společenství.

6.1.3 Kalypsó

Nymfa Kalypsó je dcerou Titána Atlanta či Ókeana žijící na ostrově Ógygii.²⁴¹ Když se poprvé setkáváme s Odysseem, je nám podán obraz, že se jako jediný ještě nedostal po Tróje domů, jelikož ho Kalypsó vězní na svém ostrově.²⁴²

Odysseus ztroskotal na ostrově nymfy Kalypsó poté co uteče z ostrova boha slunce Héliá, kde se jeho muži dopustí nenapravitelného činu.²⁴³ Odysseus se rozhodne ihned odplout, přes je Zeus za tento počin potrestá a rozpoutá hrozivou bouři, při které zahynou všichni členové posádky, kromě Odysseia, a jeho loď se potopí.²⁴⁴ Odysseus je kusu dřeva unášen k ostrovu nymfy Kalypsó.²⁴⁵

---

²³⁸ HOMÉR, *Odysseia*, zpěv X., verš 466-494.

²³⁹ HOMÉR, *Odysseia*, zpěv X., verš 466-551.

²⁴⁰ BOHÁČEK, K. *Moudrost Odysseova: Jak dospět v muže pod nadvládou žen?*, s. 5.

²⁴¹ ZAMAROVSKÝ, V. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 236.

²⁴² HOMÉR, *Odysseia*, zpěv I., verš 1-22.

²⁴³ Jeho posádka zabije a upeče dvě krávy ze stáda Héliá. Avšak jsou to posvátná zvířata a je zakázáno se jich, jakkoliv dotknout. Jejich počet se rovná kosmické veličině – počtu dní v roce. Kirké jim přitom dala na cestu dost jídla na cestu, přesto podlehli pokušení a krávy porazili. Ačkoliv jsou krávy již na ohni a měly být tedy mrtví, stále bučí. FERRY, L. *Řecké mýty*, s. 39-40.

²⁴⁴ Zde se děje to, co věštil Teireriás: Odysseus se na Ithaku vrátí sám a bez lodi.

²⁴⁵ HOMÉR, *Odysseia*, zpěv XIV., verš 382-453.

Kalypsó zadržuje Odyssea po celých dlouhých sedm let a doufá, že se stane jejím manželem. Nymfa Kalypsó nejenže představuje další překážku na Odysseových cestách, ale stejně jako Kirké je znázorněním sexuality. Kalypsó má schopnost ponořit muže do slastného zapomnění a přinutí je, aby žili pouhou přítomností, aniž by mysleli na věci budoucí.²⁴⁶ Kalypsó je dozajisté velmi krásná, stejně tak i její ostrov, jak se dozvídáme z popisu.

*„U jeskyně jí vyrostl háj plný zeleně svěží,
topolů, olší a cypřišů vonných.
Pod klenbou větví hnízдили ptáci s dlouhými křídly,
sokoli, káňata a mořští racci, lovící nad vlnami.
Nad vchodem do sluje pjala se pěstěná réva
s bujnými, tvrdými hrozny.
U vchodu prameny čtyři vyvěraly jak křišťál
a rozbíhaly se.
Kam vniklo slunce, byl svěží palouk
a v trávě fialky, ocúny štíhlé.“²⁴⁷*

V takovém prostředí by se zastavil každý, kdo by na ostrov přišel, s údivem nad tou krásou. Krásná Kalypsó se snaží, aby Odysseus zapomněl na svou zemi i na svou ženu a pokouší se mu pobyt co nejvíce zpříjemnit.²⁴⁸

Přesto Odysseus po večerech sedí na skále nad mořem, pohled upírá směrem, kde leží Ithaka a sténá. Na první pohled se nám zdá, že má vše, co je potřeba, ale stále naříká. Jelikož se zde necítí doma, chce vést jiný život. Touží po návratu domů a spatřit ještě jednou svou rodinu. Ačkoliv to vypadá, že Odysseus neprojevil tolik snah, aby od Kalypsó utekl, Homér nám zde ukazuje, že jeho pobyt není dobrovolný a jeho utrpení je skutečné.

*„Seděl a zrak mu neosýchal. V žalu se vlekl
život, který byl zpočátku sladký, jen v touze po domově;
nymfy se přesytil dávno. Za jasných nocí uléhal sice
nechtě na měkké lože v jeskyni její,
proti své vůli a jen z vůle její,*

---

²⁴⁶ BOHÁČEK, K. *Moudrost Odysseova: Jak dospět v muže pod nadvládou žen?*, s. 5.

²⁴⁷ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv V., verš 52-84.

²⁴⁸ FERRY, L. *Řecké mýty*, s. 40.

*přes den však sedal po skaliskách a v písečných dunách,
a pro slzy neviděl dále, do nichž zoufale zíral
přes vodní pláň.*²⁴⁹

Nakonec se Athéna rozhodne poprosit Dia, aby se mohl Odysseus navrátit domů. Zeus vyše boha Herma za Kalypsó se vzkazem, aby Odyssea propustila. Kalypsó se zprvu velmi hněvá, jelikož ho miluje.²⁵⁰ Zde se nám Kalypsó nejeví tak krutě. Přeci jen Odyssea zachránila, když jeho skupina zahynula. „*Ujala jsem se ho tehdy, nakrmila jsem jej a slíbila, že bude nesmrtelný, že dám jemu věčnou mladost.*“²⁵¹

Kalypsó se nechce, ani nesmí protivit Diu a slíbí Hermovi, že Odyssea propustí. Když poté oznámí Odysseovi, že může odjet, Odysseus si není jistý a s veškerou opatrností chce od Kalypsó slib, že nemá skryté úmysly. Odysseus si dává pozor, je vchytralý a již několikrát narazil na ženskou prohnanost. Kalypsó mu tedy slíbí, že nemá žádné vedlejší úmysly.²⁵² Ale přesto se je ještě pokusí ho vlákat do pastí a nabídne mu nesmrtelnost. Odysseus však tuto nabídku odmítá. Dává přednost smrtelnému životu, dává přednost bolestivému životu. Pokud by přijal nesmrtelnost, přijal by jiný život, život mimo domov, mimo sám sebe. Přijetím božství by přestal být sám sebou.²⁵³

*„... zůstal bys v jeskyni se mnou a stal se – nesmrtelným!
Toužíš tak po své ženě, to po ní tak nemužně vzdycháš?
Snad nejsem horší než ona? Jsem ošklivější?
Či hůře roslá?
Jak můžeš srovnávat tělo a tvář smrtelné ženy
s bohyní nesmrtelnou!
Odpověděl jí Odysseus chytrý:
-Vznešená bohyně, nezlob se proto! Víím dobře,
Oč ty půvabnější i tváří i tělem
než moudrá Penélopia. Je smrtelná pouze – tys věčné mládí!
Přece však toužím po ní a toužím spatřit svůj domov.
Jestliže teď mi bozi roztříští vor na moři rudém,*

---

²⁴⁹ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv V., verš 122-182.

²⁵⁰ FERRY, L. *Řecké mýty*, s. 41.

²⁵¹ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv V., verš 122-153.

²⁵² HOMÉR. *Odysseia*, zpěv V., verš 153-213.

²⁵³ FERRY, L. *Řecké mýty*, s. 41.

*snesu i to! Snesl jsem přece již tolik.
Prožil jsem tolik, že ztvrdlo mi srdce:
hrůzy běsnících bouří a hrůzy bojišť.
Ať tedy přijde i to!*²⁵⁴

Ačkoliv mu Kalypsó nabízí mnoho, nezestárne a nezemře, Odysseus touží po své rodné zemi²⁵⁵ a po své manželce za jakoukoliv cenu. Pokud by zůstal s Kalypsó, nikam by se neposunul, nedošel by za svým cílem a tento cíl by také zapomněl. Tyto dva příklady nesmrtelných, temných a čarodějných žen, které jsou svůdné a zároveň nebezpečné, nám ukazují, jak musí Odysseus přijmout nadvládu žen a málem ztratí nejenom smysl života, ale především sám sebe.²⁵⁶

Kalypsó nám ukazuje prototyp ženy, která je ovládána svými pocity a touhou, tím se stává a jedná iracionálně. V homérském světě je tento typ žen utlačován muži, kteří je považují za hrozbu.

6.1.4 Nausikaa

Nausikaa je dcera fajáckého krále Alkinoia a jeho manželky Aréty. Byla krásná jako bohyně, vznešená jako princezna a prostá jako dívka z lidu.²⁵⁷ Nausikaa zde představuje poslední překážku v podobě ženy před Odysseovým návratem na Ithaku. Ztroskotá na pláži ostrova, který je obýván Fajáky, poté co odpluje na voru od bohyně Kalypsó. Zde ho zachrání mladičká Nausikaa.²⁵⁸

Nausikaa přišla se služebnými prát prádlo k potoku na místo, kde spal vyčerpaný Odysseus. Když měly práci hotovou, začaly si hrát s míčem, který jim spadl do vody. V tu chvíli dívky vykřikly a zjevil se Odysseus. V této scéně nám Homér blíže popisuje Nausiku a její vlastnosti. Jeví se jako nevinná, laskavá, upřímná, přirozená a nesmělá. Všechny dívky se rozutekly, když viděly Odyssea, ovšem Nausikaa zůstala.²⁵⁹

„Jen Nausikaá zůstala. Pallas Athéné jí dodala síly

---

²⁵⁴ HOMÉR. *Odysseia*, Zpěv V., verš 183-243.

²⁵⁵ V eposu si můžeme často všimnout, jak vychvaluje svou zemi, svůj domov.

²⁵⁶ BOHÁČEK, K. *Moudrost Odysseova: Jak dospět v muže pod nadvládou žen?*, s. 5

²⁵⁷ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 305.

²⁵⁸ FERRY, L. *Řecké mýty*, s. 43-44.

²⁵⁹ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv VI., verš 82-167.

*a sňala jí bázeň z údů. Stála a čekala na neznámého.*²⁶⁰

Odysseus vytuší, že nejlepší bude zachovat se mile a přátelsky, aby Nausiku nevystrašil. A vlídně ji prosí, aby mu poradil, kudy jít do města a dala mu šaty. Zdá se, že je přeci jen nebojácnou a mladičkou Nausikou okouzlen, dle lichotek, které připojuje ke své prosbě.

*„Krásná, prosím Tě při věčných bozích,
jsi božstvo či smrtelný člověk? Jsi-li bohyně z nebes,
řekl bych, že jsi Artemis, dcera velkého Dia,
krásná, ztepilá, štíhlá.
Jsi-li smrtelná žena z lidského rodu,
tříkrát blažený otec a blažená matka,
tříkrát blažení bratři!
Jistě jim srdce pokaždé zaplaví radost z půvabu tvého,
zří-li, jak takový květ jde k tanci!
Největší rozkoš však prožije ten,
kdo si tě odvede domů za velké dary.*²⁶¹

Nausikaa mu po takové řeči poskytuje potřebnou pomoc. Odysseus se omyl, navlékl si čisté šaty a bohyně Athéna mu ještě přidala síly a mládí. Když ho poté zahlédla Nausikaa, velmi si podivila a žasla nad tou proměnou a přiznává služebným svou zamilovanost vůči Odysseovi, když říká: *„Kdybych jen dostala muže, jako je on! A byděl tu s námi a zůstal tu s námi!*²⁶²

Když se Odysseus oblékl, napil a najedl. Sdělila Odysseovi, že ho vezme do města, ovšem pojedete napřed, jelikož se bojí pomluv lidí.²⁶³ Zde vidíme, že nebylo běžné, aby se dívka na veřejnosti ukazovala s mužem, pokud to není její manžel.

Později v paláci rozmlouvá Odysseus s králem Alkinoem, který mu navrhuje sňatek s jeho dcerou Nausikou.

*„Kéž bys však zatoužil, Die, náš otče, Athéno, Apollóne,
takový muž, jako jsi ty a tak stejné myslí se mnou,
po dceři mé, požádal o ni a zůstal tu s námi!*

---

²⁶⁰ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv VI., verš 139-167.

²⁶¹ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv VI., verš 139-167.

²⁶² HOMÉR. *Odysseia*, zpěv VI., verš 224-250.

²⁶³ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv VI., verš 251-310.

Zůstaň ty sám! – Dám ti dvorec a statky – nechceš.

*Proti tvé vůli nesmí tě z Faiáků zdržovat nikdo, ni já!*²⁶⁴

Odysseus na tento návrh nijak nereaguje. Můžeme však vidět další pokušení v podobě ženy, přesto Odysseus odolává za vidinou své domoviny.

Nakonec se s Nausikou setkáváme ve chvíli, kdy dává sbohem Odysseovi, který se chystá odjet na rodnou Ithaku. Čekala u dveří mužského pokoje, opět je připomínána její krása. Odysseovi pouze říká: „- *Bud' šťasten a vzpomeň si, cizinče, na mě: vždyť jsem tě zachránila.*“²⁶⁵ Ačkoliv je to jedna věta, můžeme v ní vidět láskyplný podtext, který ukazuje, že má Odyssea ve svém srdci. Odysseus ji ujišťuje, že pokud se dostane domů, bude jí v myšlenkách den po dni děkovat a modlit se k ní.²⁶⁶

Ačkoliv je zde Nausikaa považována za božsky krásnou, je oproti Kirké, či Kalypsó odlišná. Nausikaa je Odysseem uchvácená a pociťuje k němu sympatie, nadržuje ho násilím na ostrově. Chápe Odysseovu touhu po domově a soucítí s ním. Jakkoli je Nausikaa rozkošná, jistě by nebylo rozumné jí odporovat, což Odysseus ví a pokud ji bude poslouchat a bude milý, vše dobře dopadne.²⁶⁷

Nausiku můžeme chápat jako prototyp mladé dívky v Homérově době. Přesto, že není na scéně dlouho, její charakter si můžeme snadno představit. Krásná, milá a spořádaná dívka, která se věnuje domácím ženským pracím.²⁶⁸

6.1.5 Antikleia

Antikleia je Odysseova matka, kterou Odysseus potká při své cestě do podsvětí. Do říše Hádovy ho poslala čarodějnice Kirké, zde měl vyhledat věštce Teiresiáse, aby poradil, jak pokračovat dále a co ho na cestě bude očekávat.²⁶⁹

---

²⁶⁴ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv VII., verš 305-336.

²⁶⁵ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv VIII., verš 446-473.

²⁶⁶ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv VIII., verš 446-473.

²⁶⁷ BUTLER, S. *Samuel Butler on the Authority of Women*, s. 57.

²⁶⁸ BOHÁČEK, K. *Moudrost Odysseova: Jak dospět v muže pod nadvládou žen?*, s. 5.

²⁶⁹ FERRY, L. *Řecké mýty. Mytologie a filosofie*, s. 36.

Mezi dušemi, které přicházeli ze záhrobí, byla Odysseova matka, která ovšem žila a byla zdráva, když odjížděl do Tróje. A ihned, co ji uviděl, se mu sevřelo hrdlo a oči zalily slzami.²⁷⁰

Když upila matka z jeho jamky,²⁷¹ rázem Odyssea poznala a hned se ptá, proč je v říši mrtvých a zda se teprve teď vrací z Tróje na Ithaku. Poté, co matce vysvětlí proč je v podsvětí, touží vědět, co se stalo, že je jeho matka zde mezi mrtvými. Odysseus se dozvídá, že čekání na něj jí vzalo život.

*„Artemis nezasáhla mě náhled svým šípem
uprostřed starostí denních, nestonala jsem ani,
jak u starých lidí bývá,
jen touha po tobě, synu, jen myšlenka na Odyssea,
jen láska moje mi sevřela srdce.“²⁷²*

Odysseus se od matky také dozvídá, co se děje doma na Ithace a že stejně jako ona na něj čeká i jeho otec a ubíhají mu léta. Je také ujištěn, že na něj stále věrně a trpělivě čeká jeho žena Penelope.²⁷³

*Odysseus chce poté matku láskyplně obejmout, ovšem ani po třetí se mu to nedaří
„Zatoužil jsem ji obejmout, duši své matky.
Třikrát jsem napřáhl paže a třikrát se snažil
ji přitisknout k srdci, třikrát mi unikla jen jako stín
či sen. A tím větší touha mne zachvacovala.“²⁷⁴*

Odysseus tomu nerozumí a ptá se proč matka nechce jeho náruč, dotknout se ho a vyplakat se na jeho hrudi. Ovšem tak tomu není. Jeho matka je mrtvá a již není z masa a krve, nyní je pouhým stínem, jak sama říká. „Veliká síla očištných plamenů strávila vše, jakmile lidský duch opustil bledé údy, duše se mihla jak sen a odlétla do šíra.“²⁷⁵

Scéna Odyssea s matkou je velice emotivní. Odysseus neměl tušení, že je jeho matka mrtvá a musí pro něj být velice bolestné, že zemře kvůli jeho odchodu, kvůli odloučení se svým

---

²⁷⁰ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv XI., verš 76-98.

²⁷¹ Jamka byla naplněná smírnými úlitbami mrtvých. Nad ní poté Odysseus rozřzl hrdlo jalovici a beranovi. Po napití mají mrtví dost síly, aby s Odysseem promluvili.

²⁷² HOMÉR. *Odysseia*, zpěv XI., verš 192-222.

²⁷³ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv XI., verš 155-222.

²⁷⁴ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv XI., verš 192-222.

²⁷⁵ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv XI., verš 192-222.

synem. Ovšem přesto se chová pragmaticky a když poprvé vidí matku v podsvětí, nepouští jí ihned ke své jamce, jelikož musí prvně mluvit s věštcem. Pociťuje závazek za celou svou skupinu. Když s ní nakonec promlouvá, okamžitě začíná plakat.

Zde můžeme říct, že matka není překážkou v Odysseově cestě, ale spíše stimulem, či motivací k tomu, aby se opravdu dostal domů, kde na něj čeká jeho Penelopé a povšimněme si, že matka ohleduplně pomlčí o nápadnících jeho ženy. Ačkoliv se nedovídáme mnohé o Odysseově matce, dokáže nám Homér i v tak krátké scéně podat obraz čisté mateřské a synovské lásky a zobrazit Antikleu jako milující matku.

6.1.6 Penelopé

Penelopé je manželkou Odyssea, dodnes je zářným příkladem manželské lásky a věrnosti a také byla známá svou chytrostí. Odyssea si vzala z lásky a otec jí daroval ze svého panství Ithaku a okolní ostrovy, které přinesla Odysseovi věnem. Ovšem nebylo jim souzeno žít v poklidu a šťastně, jelikož po narození jejich syna Télemacha, Odysseus odjel bojovat do Trojské války. Válka trvala deset dlouhých let a dalších deset trvalo, než se Odysseus vrátil domů. V tomto čase se začali o Penelopu ucházet urození muži. Chtěli nejenom Penelopu, ale jistě také Odysseovo království, tudíž i po odmítnutí zůstávali a dále Penelopu přemlouvali ke sňatku. Každý z nápadníků zůstával v jejím paláci, dokud si jednoho z nich nevybere.²⁷⁶ Penelopé neměla sílu, aby nápadníky vyloučila a jistě nebylo jednoduché přihlížet, jak rozhazují Odysseův majetek. Ovšem, jak vidno byla chytrá a lstivá, chtěla získat především čas, chtěla zůstat věrná Odysseovi a vymyslela si lest.

*„Ženiši moji urození,
sečkejte, prosím. Odysseus jasný je mrtev.
Nenaléhejte však na brzký sňatek, pokud neutkám pláště,
kterým bych přikryla tělo Laérta krále,
až jednou stařec ztuhne dotykem temné sudby,
aby mne nepomluvila některá Achajka v městě,
že kdysi mocný král ležel nezakryt v smrti.
To řekla lstivě a dojala nás.
Pak tkala den co den osnovu velkou a jemnou,*

---

²⁷⁶ ZAMAROVSKÝ, V. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 361.

*za noci při pochodních však párala vše,
co utkala ve dne.*²⁷⁷

Takto dokázala Penelopé klamat celé tři roky, ovšem čtvrtý rok ji zradila jedna z jejích služebných a vyradila její tajemství ženichům. Ti poté co vnikli v noci k ní a viděli na vlastní oči, jak páře, co utkala, požadovali, aby s tím ihned skončila a rozhodla se pro jednoho z nich. Mezitím si své čekání krátili tím, že velmi bavili, vrhali diskem a kopím, hráli kostky, jedli a pili.²⁷⁸ Penelopé se vyhýbala sňatku dalších několik let svými úhybnými manévry, sliby a slovy. Jistě velmi trpěla touto situací, ale byla odhodlaná se nevzdat. Její syn Télemachos si připadal bezmocný a uspořádal sněm, aby vyzval nápadníky k odchodu, ti se k odchodu nemají, a tak se Télemachos rozhodne vypátrat, zda Odysseus žije.

*„Řeknou-li: otec žije a vrátí se domů,
snesu vás ještě alespoň rok.
Řeknou-li: zemřel a mezi živými není,
vrátím se na rodný ostrov, nasypu mohylu otci,
v oběť přinesu dary, jak zvykem, a provdám matku.*²⁷⁹

Zde můžeme vidět, že vzniká dohoda mezi muži o sňatku s Penelopu, jak tomu bylo v této době zvykem. Bylo to kupodivu v době, kterou Odysseus určil a nakázal Penelopě, aby se provdala, pokud se nevrátí. „Zpozoruješ-li však, že synkovi mému narostlo první chmýří, opust náš palác a zachce-li se ti, vdej se!“²⁸⁰

Télemachos se vydává na cestu, aby našel svého otce. Během cesty se od Meneláa dozvídá, že Odyssea zadržuje na svém ostrově nymfa Kalypsó. Po této informaci se vrací zpět na Ithaku, v té samé době přistává na Ithace také Odysseus. Na radu Athény zůstává Odysseus, v převlečení za tuláka, u pasáka vepřů Eumaia. V chýši pasáka vepřů se nakonec setkává Odysseus se svým synem. Télemachos poznává v žebrákovi svého otce a nechá si vylíčit vše, co se za tu dobu událo.²⁸¹ Poté si spolu domluví plán, že půjdou do města a Odysseus se vydá

---

²⁷⁷ HOMÉR. *Odyseia*, zpěv II., verš 76-132.

²⁷⁸ ZAMAROVSKÝ, V. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 361.

²⁷⁹ HOMÉR. *Odyseia*, zpěv II., verš 188-247.

²⁸⁰ HOMÉR. *Odyseia*, zpěv XIV., verš 252-283.

²⁸¹ ZAMAROVSKÝ, V. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 361.

žebrot do vlastního paláce, aby zpozoroval, jaká je situace a v nevhodnější situaci zaútočí spolu s Télemachem na nápadníky.²⁸²

Když Odysseus vejde do paláce a prosí o almužnu, aby si mohl prohlédnout všechny nápadníky, začnou jej urážet. Zároveň se mohl Odysseus přesvědčit, že mu Penelopé zůstala věrná a nezradila ho. A také se ho zastala, když jej nápadníci uráželi, ačkoliv ho měla za žebráka.²⁸³

Odysseus se vrátil domů právě v nejvyšší čas, jelikož Penelopé už vyčerpala všechny možnosti, jak oddálit výběr nápadníků.

*„Nemohu však již lhůtu déle prodlužovat
a nevím si jiné rady. Rodiče mě již ke svatbě nutí.
Syn můj je mrzut, že ženiši statek mu ničí.
Dorostl již a dovedl by již dědictví své
Spravovat sám, a Zeus mu přeje.“²⁸⁴*

Na příští den se rozhodla, aby nápadníci podstoupili zkoušku.

*„Zítř navrhnu zápas. Ženiši budou střílet
dvanácti sekerami. Odysseus stavíval je
v hodovní síni, řadou, jak lodní žebra obnažená;
pak ustoupil na druhý konec večeřadla
a ucha seker šípem prostřeloval.
Ten zápas navrhnu zítř svým nápadníkům.
Čí ruka napne veliký luk Odysseův,
či šipka z luku proletí sekerami,
s tím půjdu.“²⁸⁵*

Žádný z nápadníků nedokázal luk napnout, krom Odyssea, který luk napnul a prostřelil ucha všech sekyr. Poté si sundal své žebrácké šaty, ukázal se ve své vlastní podobě a začal zabíjet jednoho nápadníka za druhým, až nezbyl ani jeden.²⁸⁶

---

²⁸² HOMÉR. *Odysseia*, zpěv VII., verš 272-318.

²⁸³ ZAMAROVSKÝ, V. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 362.

²⁸⁴ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv XX., verš 134-163.

²⁸⁵ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv XX., verš 543-604.

²⁸⁶ ZAMAROVSKÝ, V. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 362.

Po tomto vraždění běžela za Penelopou její služebná, aby jí oznámila, že se vrátil její muž a pobil všechny nápadníky. Penelopé ovšem dlouho nechce uvěřit, že se jí Odysseus navrátil domů, a že pobil všechny nápadníky, přesto jde dolu, aby viděla všechna těla ženichů a viděla toho, kdo to provedl.

*„Srdce jí rozpaky tlouklo, má-li jen z prahu
zavolat na svého chotě,
či letět mu vstříc a zlíbat hlavu i ruce.
Přešedši kamenný práh a vstoupivši do mužské síně,
usedla na druhém konci u samé stěny,
naproti Odysseovi,
ozářena jsou plameny ohně.“²⁸⁷*

Penelopé však nepřivítala Odyssea, tak jak si myslel, chovala se chladně a odtažitě. Za ta léta nedůvěřovala mužům a tudíž nevěřila, že má před sebou svého muže. Odysseus, uražen její chováním, nařídil služebné, aby mu nachystala lože, že půjde spát, ale sám. Lstivá Penelopé vymyslela poslední lest, aby poznala, zda je to opravdu Odysseus a podrobila ho poslední zkoušce.

*„Schystej mu Eurykleio, již tedy lože!
Ne však v ložnici naší, kterou vystavěl sám.
Vyneste mu z ní lůžko a vystelte ovčinou měkkou
a kožešinami a rouchy.“²⁸⁸*

Odysseus se tomuto velmi podivil, věděl, že jejich lože nelze odnést, jelikož je zbudováno kolem živého olivovníku. Až poté, co jí vylíčil, jak postel stavěl, uvěřila Penelopé, že má před sebou svého muže, toto tajemství znali jen oni. „Zavzlykala a skočila k němu, objala, líbala hlavu.“²⁸⁹ Oba se políbili a odebrali na lože, kde Odysseus vyprávěl Penelopě všechna svá dobrodružství a opět se milovali. Nakonec se stalo něco, co dle Ferryho dodalo celému příběhu hluboký smysl. Bohové zpomalili čas, zadrželi úsvit, aby si milenci mohli užít dlouhou noc plnou lásky. Je to okamžik velmi význačný, jde o okamžik, kdy Odysseus již nežije v minulosti vzpomínkami na Ithaku, či v budoucnosti v naději, že jednoho dne vrátí domů.²⁹⁰

---

²⁸⁷ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv XIV., verš 80-103.

²⁸⁸ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv XIV., verš 168-197.

²⁸⁹ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv XIV., verš 198-232.

²⁹⁰ FERRY, L. *Řecké mýty. Mytologie a filosofie*, s. 45.

Penelopé je jednou z ústředních postav eposu, přesto je svým chováním mezi ženami nejvíce pasivní. Nerozhodne se vydat na cesty a sama hledat svého manžela, ani nepoužije sílu, aby se ubránila před svými nápadníky. Penelopé využije svou chytrost a použije lest, aby zabránila sňatku s některým z nápadníků. Její chytrost je obdivuhodná. Můžeme si povšimnout podobnosti mezi Penelopou a Odysseem, jejich vychytralost a vytrvalost.

Penelopé je prototypem ctnostné a věrné manželky, která chrání domácnost svého muže. A ačkoliv, jak jsem napsala, se zdá být nejvíce pasivní, je silná a nezávislá. Zdá se, že Penelopé má veškeré vlastnosti, které měla ideální žena mít. Je jasné, proč se Penelopé nevydá hledat Odyssea sama. Povinnosti ženy jsou zakotveny v domácnosti, kterou je třeba chránit, zatímco muž je zapojen aktivně ve veřejných událostech. Homér vytvořil ideální a klasický vzor věrnosti ženy.

6.1.7 Athéna

Athéna je dcerou boha Dia, je bohyně moudrosti a války, ochránkyně práva, spravedlnosti a umění. Zdá se, že Diovu byla Athéna nejmilejší. Zeus s ní mluvil, nic před ní neskrýval a většinou jí splnil vše o co žádala. Byla velmi krásná, přesto se neprovdala. Athéna byla jednou z nejvíce mocných bohů. Často zasahovala do života bohů a hrdinů, kdy její činy většinou vedly k výsledku, který zamýšlela.²⁹¹ Ačkoliv je Athéna bohyní můžeme právě u ní vidět, jak moc je propojená s lidským světem, také má dozajista mnoho lidských vlastností. Její důležitou vlastností je ženskost, která je dle S. Blundell, intenzivnější, než je tomu u smrtelných žen.²⁹² V neposlední řadě je velice důležitou postavou v *Odysseii*, doprovází Odyssea na celé jeho cestě, můžeme vidět, že s ním sdílí zvláštní vztah, vždy mu pomůže, pokud se ocitne v nesnázích.

Je to právě Athéna, která prosí Dia na sněmu bohů, aby byl Odysseus propuštěn. Její otec tak ustoupí a povolí, aby byl Odysseus propuštěn. Posílá boha Herma, aby předal vzal Kalypsó, ovšem byl to nápad Athény.²⁹³

Athéna tím, že ochraňuje Odyssea, ochraňuje jeho rodinu, proto tako pomáhá Telémachovi. Za ním se vydá ihned po sněmu bohů v převlečení jako Mentés.²⁹⁴ Když se setká

---

²⁹¹ ZAMAROVSKÝ, V. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 78-79.

²⁹² BLUNDELL, S. *Marriage and the maiden*, s. 42.

²⁹³ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv I., verš 48-112.

²⁹⁴ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv I., verš 76-112.

s Telémachem vzbudí v něm zájem zjistit, co se stalo jeho otci. Zde také můžeme vidět, že Athéna dopomůže k tomu, aby se Telémacha, z mladého chlapce, stal muž. Jak mu říká sama Athéna.

*„Nejsi již dítě! Nevíš, jak Orestés zabil
úskočného Aigistha, protože zavraždil kdysi
slavného jeho otce?
I ty se drž, chlapče! Jsi krásný a silný“
Ať ještě vnuci tě chválí!“²⁹⁵*

Athéna Télemacha ochraňuje při jeho cestě na Pylu a pobízí ho k tomu, aby o svém otci zjistil co nejvíce. Díky Athéně se Télemachos také vyhýbá ženichům, kteří ho chtějí napadnout, a může se poté setkat se svým otce. Současně doprovází i Odyssea a ochraňuje ho na cestě.

Odysseus potkává při své cestě mnoho překážek, které musí zdolat, aby se vrátil na Ithaku. A většinou je to právě Athéna, která ho zachrání od nebezpečí. Ovšem vždy je Athéna v převlečení a nezasahuje přímo do věcí smrtelníků. Spíše ho v pozadí ochraňuje, a tak nějak mu „dláždí“ cestu pro návrat domů.

Když Odysseus přistane na ostrově Fajáků, spěchá Athéna do paláce za Nausikou v převlečení její družky se jí zjeví jako sen, aby šly spolu ihned z rána vyprat prádlo. Přesvědčí ji opět svou inteligencí a moudrostí, jelikož ví, že Nausikaa touží po sňatku.

*„Půjdeme s prádlem,
jen co se rozední, slyšíš?
Jdu s tebou, pomohu ti a budeme hotovy dříve.
Dlouho již, milá, zdá se mi, nebudeš pannou.“²⁹⁶*

Poté, co se Nausikaa probrala, ihned spěchala k řece, aby mohla vyprat prádlo a v tu chvíli Athéna se rozhodla, že se Odysseus vzbudí, aby mohl Nausiku spatřit.²⁹⁷

Odysseus se k Athéně také modlí, když má dojít ke králi Alkinoovi, aby ho přijal. Athéna ho vyslyší a dopomůže k tomu, aby získal přízeň krále.²⁹⁸ Radí mu, jak si chovat při průchodu

---

²⁹⁵ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv I., verš 262-327.

²⁹⁶ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv VI., verš 26-53.

²⁹⁷ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv VI., verš 110-138.

²⁹⁸ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv VI., verš 311-331.

městem, aby mu cizinci nebránili a co má dělat až vejde do paláce, že má první vyhledat královnu, u které pokud si získá přízeň, uvidí opět svou rodinu.²⁹⁹

V okamžiku, kdy se Odysseus vrátí do své rodné země, mu Athéna opět pomáhá a je velmi prospěšná. V tu chvíli se mu již zjevuje ve své skutečné podobě, což bohové dělají jen málokdy. Stojí před ním v celé své kráse, hladí ho a odhaluje, že ho chránila po celou dobu před nebezpečím. Také vysvětluje, že jej chránila, jelikož si jsou podobní. Odysseus je bystrý a rozvážný, proto ho nemohla opustit³⁰⁰ a prohlašuje, že ho nikdy neopustí.

*„Neopustím tě nikdy, zvláště jsi-li teď v bídě,
protožeš rozvážný člověk a chytrý a rychle se rozhoduješ.
Nepochybovala jsem nikdy a vždycky jsem si byla jista,
že domů se vrátíš, až ztratíš všechny své druhy.“³⁰¹*

Od Athény se Odysseus dozvídá, co se děje doma, kde ženiši usilují o Penelopé a pociťuje úzkost, neboť netuší, co bude dělat. Athéna Odyssea promění v žebráka, čímž může vidět různé věci lépe a více pozná to dobré a věrné.³⁰²

Athéna, jakožto bohyně, se mohla sama rozhodnout, kdo ji uvidí. Když se Odysseus setkal se svým synem, Athéna byla u toho, ovšem Télemachos ji nemohl vidět.³⁰³ V tuto chvíli se otec se synem domluví a naplánují, jak osvobodit svůj dům a Penelopé od ženichů. To se jim povede, opět zde zasahuje Athéna, když ženiši střílí z luku a míjí, což má částečně na svědomí Athéna. Athéna nakonec vrátí Odysseovi jeho podobu a poslední čin, který se rozhodne udělat je, že zadrží úsvit slunce, aby si Odysseus s Penelopé mohli vyprávět o všem, co se přihodilo v době, kdy byli odloučení.³⁰⁴

Athéna je zde vyobrazena jako ochránkyně Odyssea a jeho rodiny. Díky jejím činům se Odysseus blíží, a nakonec dostává ke své rodině. Ačkoliv Odysseus potkává mnoho žen, které mu jsou při návratu překážkami, Athéna je k v kontrastu a pomáhá mu tyto překážky čili ženy překonat. Athéna je zde ukázána jako inteligentní, sebevědomá, krásná a přesvědčivá žena. Když požaduje před Diem, aby bylo Odysseus propuštěn používá svou inteligenci, důmysl.

---

²⁹⁹ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv VI., verš 27-88.

³⁰⁰ SCHADEWALT, W. *Z Homérova světa a díla*, s. 389.

³⁰¹ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv VI., verš 311-350.

³⁰² SCHADEWALT, W. *Z Homérova světa a díla*, s. 390.

³⁰³ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv XVII., verš 138-163.

³⁰⁴ HOMÉR. *Odysseia*, zpěv XXIV., verš 233-262.

Ukazuje také svou statečnost, jelikož jde jistě proti ostatním bohům, ovšem zároveň i lstivost, jelikož musí vědět, že je pro Dia nejmilejší. Athéna je dozajista hlavním důvodem proč se Odysseus mohl vrátit domů. Pokud by Athéna nebyla bohyní, je možné, že by byla pro muže hrozbou, právě pro svou lstivost a chytrost. Zároveň můžeme dodat, že byla pozoruhodná svým odmítáním vdát se a zavrhovala tedy instituci, která byla považována za velmi důležitou v integritě domova (*oikos*).³⁰⁵

6.2 Ženy v *Iliadě*

Jak jsem již zmínila, ženy v *Iliadě* jsou dozajista více pasivní oproti Odyssei, kde ženy aktivně zasahují do příběhů a různých událostí. *Iliada* samotná je válečným příběhem a je zde jen málo prostoru pro ženy. Přesto se ukazují ženy v *Iliadě* jako klíčové pro tento příběh. Mary Lefkowitz se ptá, jaké by byly eposy, kdyby v nich nebyly ženy? A říká, že by především žádné eposy nebyly, žádný z příběhů by se nestal. Trójská válka by nezačala a tím pádem by se Odysseus nevracel domů.³⁰⁶ Proto bych ráda nastínila dvě ženy, které dozajista zaujímají v *Iliadě* významné místo. Míním tím Bríseovnu a Helenu. Ačkoliv je Helena důvodem zničení Tróje, epos samotný začíná popsáním moru v táboře, který má za následek nedozírné Achilleův hněv, za který může Bríseovna. Proto bych následující kapitola věnovala zprvu Bríseovně.

6.2.1 Bríseovna

Bríseovna je dcerou Iyónského krále Brísea a milenkou Achillea. Achilleus získal Bríseovnu poté, co dobyl město Iyónu v Tróádě. Achilleus se do Bríseovny zamiloval, ačkoliv se zaslíbil jiné. Stejně tak nakonec i Bríseovna milovala Achillea.³⁰⁷

Poté, co Apollon sešle mor na řecké, protože požaduje návrat své dcery, se Agamemnón rozhodne mu ji vrátit, ale namísto toho se rozhodne vzít si Bríseovnu, která patří Achilleovi. Když se před Achilleovým stanem objeví vojáci, aby si odvedli Bríseovnu, Achilleus pociťuje zármutek, ovšem nelze nic dělat. A tak žádá svou matku, aby se přimluvila u Dia, aby ve válce zvítězil nepřítel. Sám se rozhodne, že se dalších bojů nezúčastní.³⁰⁸ Ačkoliv má Bríseovna významné postavení v tom smyslu, že díky jejímu odnětí vzniká průběh děje, tak je

---

³⁰⁵ BLUNDELL, S. *Marriage and the maiden*, s. 43.

³⁰⁶ LEWKOWITZ, M. R. *The heroic women of Greek epic*, s. 504.

³⁰⁷ ZAMAROVSKÝ, V. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 71.

³⁰⁸ HOMÉR. *Ilias*, zpěv I., s. 40.

představena jako majetek, byla ukradena Achilleusem a nyní Agamemnónem. Neměla na výběr, přesto musí mít nějaké společenské postavení, pokud má hodnotu, nejen pro Achillea, ale také pro Agamemnóna.

Později se Agamemnón rozhodne navrátit Bríseovnu Achilleovi, jelikož se Řekové dostávají do úzkých. Nabízí mu tedy nazpět Bríseovnu, se kterou nespal, jak sám přísahá a velký počet darů.

*„deset talentů zlata a sedm trojnoží čistých,
jež dosud plameny neožehly, a dvacet zářících mis,
dvanáct zkrocených hřebců, kteří dostali ceny
už na závodech – a muž, který by měl jen tolik zlata,
kolik cen vyhráli mi už ti hřebci,
nemohl by být zván člověkem chudým!
Sedm žen přidám, které se vyznají ve všem, co po ženě žádáš,
Sedm žen z Lesbu, které jsem dostal, když on
obsadil kvetoucí ostrov,
a které překonávají půvabem ženským
samo pohlaví své. Ty mu dnes dám.
A mezi nimi snad bude i dcera Briseova,
ta, kterou jsem vzal, a mohu přísahat přísahou těžkou,
že sám jsem nikdy nespal na jejím loži
a nikdy se s ní nespojil jako muž s ženou!“³⁰⁹*

Ačkoli nám takový seznam darů ukazuje, že je na ženy nahlíženo jako na majetek, zároveň je zde Bríseovna zahrnuta na seznamu jako jakási cennost. Achilleus odmítne nabídku od Agamemnóna. Přesto, že je Bríseovna jen kořist, tak ji Achilleus miluje, ovšem přesto nabídku odmítne.³¹⁰ Jeho hněv a pomsta jsou silnější než láska k ní.

Bríseovna je po celou dobu upozaděna, je to vcelku záhadná postava. Její reakce nám Homér nepopisuje až do chvíle, kdy se Achilleus usmíří s Agamemnónem a ten mu navrátí

---

³⁰⁹ HOMÉR. *Ilias*, zpěv IX., s. 213.

³¹⁰ HOMÉR. *Ilias*, zpěv IX., s. 220.

Bríseovnu.³¹¹ Ve chvíli, kdy je Bríseovna navracena, zahlédne Patroklovu mrtvolu a zachvátí jí silný zármutek.

*„sotva jen zahlédla Patrokla, oštěpem probodaného, vrhal se na jeho tělo,
vykřikla strašně, do krve rvala si prsy a hrdlo
a nádhernou tvář.“³¹²*

V tuto chvíli nám není jasné, proč tak moc Bríseovna naříká a zachvátí ji tyto pocity. Ovšem to nám ihned Homér vysvětluje a alespoň na chvíli můžeme poznat Bríseovnu a její historii. Když byl zabit její manžel a její tři bratři, tak to byl Patroklos, kdo ji utěšil a slíbil jí, že se stane Achilleovou ženou.³¹³

Bríseovna je poté zakomponována na samotném konci Iliady, kdy se Achilleus dohodne s Priamem a poté uléhá do postele s Bríseovnou po boku.³¹⁴ Ačkoli Bríseovna patří k hlavním postavám Iliady, Homér nám ji popisuje jen v několika málo verších. Přitom okolo Bríseovny se točí celý děj tohoto eposu. Ač je tedy významnou postavu, je jí jen v pozadí, nijak aktivně nezasahuje. A jen v jediné části je nám ukázána její historie a silné pocity.

6.2.2 Helena

Helena je dcerou boha Dia a jeho milenky Léty. Helena byla již od útlého věku velmi krásná a měla tolik nápadníků, že rozhodlo, aby si sama vybrala, který z nich bude jejím mužem. Tím se stal Agamemnónův bratr Meneláos.³¹⁵

Bezsporu je Helena nejdůležitější ženou v Iliadě. Protože její útěk do Tróje s Paridem vyvolal Trójskou válku. Helena stejně jako Bríseovna je v eposech upozaděna a ani ona v nich nezastává velkou roli. Ovšem Helena není otrokyně, má vcelku vysoké postavení, a proto nám ji Homér ukazuje s větším zájmem.

Poprvé se s Helenou setkáváme ve třetím zpěvu, zde je ihned zdůrazněna její pasivní role. Zatímco Paris a Meneláos rozhodují o její budoucnosti, ona v komnatě tká, což je jediný způsob, jak vyjádřit svůj zájem.³¹⁶ V tu chvíli za ní přichází Iris a vyzývá ji, aby se šla podívat na

---

³¹¹ HOMÉR. *Ilias*, zpěv XIX., s. 459.

³¹² HOMÉR. *Ilias*, zpěv XIX., s. 462.

³¹³ HOMÉR. *Ilias*, zpěv XIX., s. 462.

³¹⁴ HOMÉR. *Ilias*, zpěv XIV., s. 575.

³¹⁵ ZAMAROVSKÝ, V. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 129-130.

³¹⁶ FARRON, S. *The portrayal of women in the Iliad*, s. 16.

hradby, koho se stane manželkou. Když se Helena vydává na hradby pociťuje stesk po svém domově, po svém bývalém muži i po rodičích³¹⁷. Při příchodu na hradby vynášejí Trójané poznámky k její kráse, ovšem přesto k ní pociťují zášť.

*„Tvář její je tváří bohyně věčné!
Ale i při své kráse,
kdyby už raději plula po rychlých lodích
a nebyla příčinou bídy naší i našich dětí!“³¹⁸*

Když Helena poprvé promluví, popisuje nám své pocity, lze vidět, že cítí stud a dozajista lituje svého činu. Přeje si, aby raději zemřela, než se zde utápěla v slzách. Ovšem Priamus s ní mluví vlídně a zášť k ní necítí.³¹⁹

Afrodité nakonec Parida zachránila nad Meneláem, ovšem zde se ukazuje, že to Helenu nijak netěší a jen z donucení bohyně jde za Paridem, kterému vyčítá, že přežil.

*„Tak ty ses vrátil! Kdybys byl raději padl,
přemožen silným tím mužem, který byl kdysi
manželem mým!
Jak ses chlubil dříve, že máš síly³²⁰ víc v paži a v dřevci
než Menelaos, Areův druh!“*

Helena zjišťuje, že Paris není ideálním mužem, ačkoliv byl krásný, Meneláovi se nemohl rovnat. Nechoval se jako muž a tím si Helenu velmi zprotivil.³²¹ Nejenom tím, že nedokázal bojovat, ale také tím, že necítil hanbu za to, co provedl, jak později říká Helena Hektórovi.

*„Kdyby mě byl unesl alespoň muž,
který by cítil hanbu, když lidé si šeptají o něm!
Ten zde nemá snad srdce jak chlap a nebude nikdy už mít.“³²²*

---

³¹⁷ Jedna verze říká, že se Helena zamilovala do Parida díky Afrodité, která v ní vzbudila lásku a odešla dobrovolně, jistě to není, jiná verze říká, že k tomu byla donucena, či unesena násilím. ZAMAROVSKÝ, V. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 130.

³¹⁸ HOMÉR. *Ilias*, zpěv III., s. 89.

³¹⁹ HOMÉR. *Ilias*, zpěv III., s. 89.

³²⁰ HOMÉR. *Ilias*, zpěv III., s. 98.

³²¹ ZAMAROVSKÝ, V. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 131.

³²² HOMÉR. *Ilias*, zpěv VI., s. 164.

Při pohřbu Hektóra se Helena znovu cítí zahanbena, zde nám také ukazuje, jaký vztah k ní Hektór měl.

*„Proč jsem nezahynula! Dvacet let uplynulo již
od chvíle, kdy jsem prchla sem k vám, pustila svůj domov,
nikdy však nezaslechla jsem o tobě jedině, zlé
slovo či kletbu.
Naopak, jestliže v paláci některý z vás
anebo některá z mužových sester, z žen jeho bratrů,
či jeho matka (Priamos choval se ke mně vždycky jak otec)
proklínala mě, jediný tys mě tiše vždy bránil
a klidnil rozvahou mužnou a vlídnými slovy rodinu svou.“³²³*

Tato její řeč není jen o tom projevít úctu Hektórovi, poukazuje to na její nelehkou situaci. Ve svých myšlenkách se utápí činem, který provedla a stydí se za něj. Je odříznutá od svého domova, od své rodiny. Žije mezi lidmi, které nezná, a kteří vůči ní pociťují nenávisť. A především Helena ví, že jsou v právu, protože důsledky byly skutečně velké. Ovšem její postavení je ještě více ztíženo její pasivní rolí, kterou mají ženy v *Iliadě*, a kterou můžeme nejvíce vidět právě u Heleny. Helena nemůže nic dělat, pouze čekat a přihlížet, jak muži určí celý běh událostí. Což je trýznivý stav, který nám Homér ukazuje.³²⁴ Ženy v *Iliadě* zauímají své postavení jen ve vztahu k mužům, ačkoliv jsou za důležitými událostmi, aktivně se do ničeho nezapojují.

6.3 Obraz homérské ženy

Z našeho hlediska je pohled na postavení mezi mužem a ženou ve starém Řecku nejspíše těžko přijatelný, ovšem pokud se na něj nebudeme dívat z pohledu našeho současného západního myšlení, může se nám tento ideál postavení žen jevit o něco lépe. Žena jistě byla podřízená svému muži. Ovšem v praxi na tom muži nebyli o tolik lépe. Vládnoucí aristokrati byli přísně kontrolováni veřejností a často více omezeni než jejich ženy, pro které byl domov vcelku příjemným a bezpečným obydlím. Obě pohlaví musela přijmout svou svazující roli a hrát ji s důstojností a elegancí. A v tomto měli ženy šanci obstát stejně tak jako jejich muži.³²⁵

---

³²³ HOMÉR. *Ilias*, zpěv XIX., s. 578.

³²⁴ FARRON, S. *The portrayal of women in the Iliad*, s. 22.

³²⁵ CHLUP, R. *Učebnice klasické řečtiny, reálie k řeckému manželství*. s. 306.

Je jisté, že od homérské doby došlo k významnému posunu myšlení toho, jakým způsobem vnímáme postavení ženy ve společnosti. Role žen dnes není takto omezená. Když se podíváme na homérské eposy, které jsou základními texty naší kultury, vidíme, jak moc se naše vnímání žen změnilo a posunulo. A můžeme vidět, že nám Homér poskytl jakýsi archetyp homérské ženy.

V jeho době byla společnost řízena muži, povinnosti ženy se zaměřovaly především na domácnost. Ačkoliv byly ženy ceněny, nebyly v žádném důležitém postavení. Homér nám ovšem ženy ukazuje v jiném světle, pohlíží na ně pozitivně, přesto je žena v homérském světě také zaměřena na domácnost. V *Iliadě* jsou ženy pro muže spíše jakýmsi objekty, jsou pasivní a do ničeho aktivně nezasahují. Oproti *Odysseii*, kde jsou ženy výrazné, mají svůj charakter, svou osobnost a vcelku komplikované vztahy s muži. Ženské postavy v *Odysseii* mají silnou vůli a je k nim zachována jakási úcta. Nejdůležitějšími ženami jsou z mého pohledu manželka Penelopé, dívka Nausikaa a matka Odyssea Antikleia. Nausikaa zde představuje prototyp mladé dívky. Ukazuje se nám v přívětivém světle. Je krásná, milá a spořádaná. Ačkoliv má sympatie k Odysseovi, dopomáhá mu k tomu, aby se mohl vrátit domů ke své ženě. Antikleia zde představuje prototyp milující matky, která nám čistou mateřskou lásku. Penelopé zde ukazují jako příklad věrné a příkladné manželky. Ačkoliv je její funkce být doma a čekat na Odyssea, je také ukázána jako velmi inteligentní a lstivá žena.

Ovšem i postavy, které nepatří do smrtelného světa, jako Kirké, a Kalypsó jsou velmi zajímavé a byly považovány za možnou hrozbu, jelikož je mužská společnost nemohla kontrolovat. Myslím, že sem můžeme dát i Helenu a také Athénu. Helena byla sice krásná (až nebezpečně), ale nakonec nebyla věrná. Athéna i přes Diův zákaz zasahuje aktivně do děje za použití své inteligence a lstivosti. Všechny tyto charaktery naplňují typ homérské ženy a dávají nám celistvý obraz ženství, který nelze vymezit na jednotnou úlohu ženy.

Závěr

V první části předložené práce se jsem se věnovala homérským eposům a jejich odkazem k Evropské kultuře. Ačkoli samozřejmě došlo k různým proměnám dávného odkazu, zůstává řecká kultura zdrojem vysokého hodnocení člověka jakožto individuality. Z tohoto hlediska zde zauímají homérské eposy klíčové místo. Nejenom, že jeho eposy stojí u zrodu řecké literatury, ale také u zrodu našeho pojetí literatury, která se pro nás stala důležitou součástí našeho nahlížení na svět.

V homérských eposech lidé nalézali sami sebe, z nich dokázali porozumět mezilidským vztahům a nacházeli v nich etické hodnoty. Eposy tvořily základ vzdělání Řeků a dokázaly spojovat Řeky, jazykově i politicky. Eposy, a především jejich postavy, můžeme chápat jako kulturní vzory, které jsou dodnes součástí naší kultury.

Oba eposy se odehrávají jak v rovině lidské, tak božské. Bohové mají vliv na celkové dění, mnohdy rozhodují, co člověka potká. Tyto světy se v homérském světě prolínají, proto se v části práce zabývám homérským světem a vzájemným vztahem bohů a lidí. Řečtí bohové nejsou dokonalí, vševědoucí ani vševědoucí, nestvořili svět. To však neznamená, že jsou jim lidé rovni. Lidé jsou limitováni především svou smrtelností a omezenou perspektivou, skrze kterou věci posuzují. V tomto smyslu jsou lidem bohům podřízeni. Nicméně řečtí bohové do světa lidí rádi aktivně zasahují a svými povahovými rysy i pohnutkami se podobají lidem.

V další části se zaměřuji na svět lidský, především ten ženský. Ten je nutně svázán se světem mužským, nikoli však jen pasivně, jak připomínají autoři kolem J.-P. Vernanta, nýbrž jej spoluutvářejí a prolamují se do něj. Homér na ženy kouká pozitivně a obdivuhodně. V homérských eposech nalézáme odraz dobového uspořádání společnosti, a tedy sledujeme příběhy žen z vyšších vrstev aristokratické společnosti, takové ženy měly jistě lepší postavení a vyšší míru svobody. Ačkoli je homérský svět světem patriarchálním, zdá se, že jsou zde ženy chápány jako více aktivní prvek světa, než jak je na ně nahlíženo v rámci klasické polis, kde jsou uzavřeny v domácím prostoru a do veřejného světa mužů promlouvají jen zřídkakdy. Nicméně jak v době homérské, tak v době klasické nalézáme hlavní místo ženy u domácího krbu, kde zajišťuje řádný chod vnitřních záležitostí rodiny, vykonávají práce spojené s prospěchem domácnosti. Místo muže je především venku, v kontextu klasické polis se muž stará o správu obce.

V homérských textech lze vyzorovat, že ženám přísluší významná role, volně se pohybují, chodí na návštěvy. Manžel je sice pánem své ženy, ale žena není jeho majetkem.

Právě v kontextu patriarchálního nastavení společnosti hraje pro ženu velký význam sňatek, který má charakter smlouvy. V průběhu námluv byla žena jen „předmětem smlouvy“, ve kterém neměla slova, byla předávána svým otcem budoucímu manželovi. Sňatek poté dává ženě poměrně vysoké postavení, a určitý respekt, který získá v mužově domě.

Významnou oblastí, ve které se žena aktivně zapojuje mimo svoji domácnost, je náboženský život a kultury s ním spojené. Náboženský život jim dával možnost, aby se na chvíli vymanily ze svého rodinné života, z této své role.

Z analýzy ženských charakterů u Homéra lze vyvodit pozitivní obraz ženství. Proto také začleňuji do práce Hésiodův pohled na ženy, který na ženu pohlíží téměř s averzí a považuje ji za neštěstí, a zkázu. Ve svém díle porovnává ženu s Pandórou, která přineslo na svět jen zlo a pohromu. Docházím k výsledku, že ať je žena obdivována, jako je tomu u Homéra, který na ženy pohlíží pozitivně, či je kritizována jako u Hésioda. Nikdy není žena bezvýznamná, má svou roli, svou funkci. Podstatné postavení ženy v příběhu se může do světa mužů prolamovat příznivě či nepříznivě, ale vždy ho ovlivňuje (a to i v případě, že aktivně do děje nezasahuje).

V závěrečné části své práce rozebírám ženské postavy a jejich ctnosti v *Odysseii*. *Odysseii* přikládám větší důraz, jelikož nám nabízí širší výběr ženských postav. Homér nám vštěpil několik vzorů ženských charakterů. Já si pro svůj rozbor vybrala Antikleiu, Nausiku a Penelopé. Nausikaa zde představuje prototyp mladé dívky. Ukazuje se nám v přívětivém světle. Je krásná, milá a pořádaná. Ačkoliv má sympatie k Odysseovi, dopomáhá mu k tomu, aby se mohl vrátit domů ke své ženě. Antikleia zde představuje prototyp matky. Vyjadřuje se čistou mateřskou láskou a je podána jako milující matka. Penelopé zde ukazují jako příklad věrné a příkladné manželky. Ačkoliv je její funkce být doma a čekat na Odyssea, je také ukázána jako velmi inteligentní a lstivá žena. Z těchto tří žen je nejvíce pasivní, přesto je silná a nezávislá. Zde se nám krásně ukazuje, že jsou povinnosti ženy zakotveny v domácnosti, kterou musí žena hlídat. Homér stvořil v Penelopě ideální obraz ženy.

V práci zkoumám především lidský svět, a tedy smrtelné ženské postavy. Přesto jsem se rozhodla rozebrat i několik ženských postav, které nepatří do světa smrtelníků, ale mají svůj

význam. Míním tím čarodějnici Kirké, nymfu Kalypsó a bohyni Athénu. Kirké je zde ztělesněná sexualita, která prahne po moci a ovládnutí. Kirké nám ukazuje ženskou sexuální nadřazenost. Ovšem i ona chová k Odysseovi určité city, které přemohou její touhu po ovládnutí, a nakonec se stává nápomocnou. Nymfa Kalypsó je prototypem ženy, kterou ovládají její city, což má za následek, že jedná iracionálně. Takový typ ženy, stejně jako typ Kirké, byly považovány z pohledu mužů za hrozbu. Bohyně Athéna nám skvěle ukazuje propojení s lidským a božským světem. Athéna hraje u Odyssea velkou roli. Po celou dobu ochraňuje nejen jeho, ale i jeho rodinu. Ona je důvodem, proč se Odysseus bezpečně navrací domů. Athéna je prototypem krásné, chytré, sebevědomé a přesvědčivé ženy.

Všechny tyto zmíněné ženy, jak jsem zjistila, hrají v *Odysseii* velkou roli. Většina z nich jsou metaforicky překážkou, zádrhelem v Odysseově návratu. Ovšem Odysseus jim odolává, je vytrvalý. V jeho motivaci hraje velkou roli dozajista Penelopé, za kterou se chce vrátit. V kontrastu k ženským překážkám je poté Athéna, která pomáhá Odysseovi, tyto překážky překonat. Ženy v *Odysseii* jsou typologicky velmi rozmanité, jsou průbojné, energické, mocné. Oproti *Iliadě*, kde jsou ženy spíše pasivní, v *Odysseii* ženy aktivně zasahují do děje. Ženy v *Iliadě* jsou více upozaděny, nemají tak velký prostor, přesto jsou pro příběh klíčové. Rozhodla jsem se tedy podat ještě dvě ženské postavy v *Iliadě*, jelikož nám eposy ukazují odlišný způsob ženské role v homérském světě.

Prozkoumala jsem Bríseovnu a Helenu, které zapříčinily významné důsledky v příběhu *Iliady*. Bríseovna je Homérem popsána jen v několika málo verších i přes její významnou roli. Okolo ní se točí skoro celý děj příběhu, přesto je velice upozaděna a aktivně se ničeho nezúčastňuje. I Helena je v ději spíše v pozadí, ovšem přesto je zde ukázána více, jelikož má Helena poměrně vysoké postavení.

Z mé práce vyplynul obraz homérské ženy, který nelze redukovat na ženu pasivní či domáckou i přesto, že hlavním místem, ve kterém je homérská žena vládkyní a paní, je domov. Jak se také ukázalo, muži i ženy přijímali své vymezené místo ve společnosti, svoji roli, které – alespoň jak vidíme na Homérových příbězích – sehrávali s důstojností. Jak muži, tak ženy se snažili vzor dobrého člověka (dobrého muže, dobré ženy) ve společenství napodobit. Vnímání ženy a jejího místa ve společnosti se samozřejmě v mnoha ohledech proměnilo, nicméně se domnívám, že určitá část homérského obrazu se přes různá překrytí novým porozuměním navždy vryla do západní kultury jako určitý vzorec. Tento vzorec je sice proměňován a doplňován, nicméně obraz či archetyp ideální ženy zůstává navzdory tomu spojen s ochranou

domáciho prostoru, s vërností, mateřským citem. V práci jsem narazila na rozdíl ve vyobrazení žen v *Iliadě* a *Odyseii*, kde v *Iliadě* nacházíme ženu více pasivní, která aktivně do příběhu nezasahuje. *Odyseia* nabízí trochu jiný obraz, ženy více vstupují do příběhu jako hybní činitelé v ději. Pokud bych však měla vytyčit archetyp ženy, který je v homérském světě nejvíce zásadní, byl vytvořen vërnou Penelopou, mateřsky milující Antikleiou a počestnou Nausikou.

V homérském světě jsou ovšem také ženy, které jsou považovány za nebezpečné, což je zmíněná Kirké, Kalypsó a dle mého názoru i Helena, která je až nebezpečně krásná (až to vede k válečnému konfliktu) a byla nevěrná, takové ženy byly dozajista hrozbou. Jak jsem v práci ukázala, nelze zapomenout ani na ženské charaktery přisouzené bohyním. Athéna zasahující aktivně do příběhu i přes Diův zákaz připomíná jistou lstivost či sebevědomí

Charaktery naplňující ideální typ homérské ženy i postavy, které jsou charakterizovány krásou (až nebezpečnou), živelností, dravou sexualitou, tajemnou mocí, přístupem ke kultům, které mohou ohrozit chod společnosti, však skládají dohromady celistvý obraz. Ovšem nelze ho nelze redukovat na společensky vymezenou úlohu žen, jelikož připomíná hlubší a problematičtější povahu ženství.

Resumé

The aim of this work is to show the place of women in the thinking of the Homeric world with regard to the cultural-social context on selected female characters in Homeric epics. The Homeric epics were not just stories of gods, monsters, or humans, but functioned as a kind of cultural paradigm that showed us relationships between humans. The stories contained in the epics certainly function as certain cultural patterns that permeate our thinking even today. The epics originated at a time when society was oriented aristocratically and patriarchally, but they are taken over as a cultural basis for Greek civil society. Political life at this time is determined by men, yet women also play a significant role in it, and not just as women in the household. Women in epics are unique in their characters, interests and relationships with men. I believe that even a woman can penetrate the male world and influence it in some way. Homeric epics offer a wide range of female characters, which together show us the pattern of femininity. This pattern certainly means in a positive sense the form of the right woman and wife, but also her horror. Homeric epics offer us many feminine characters.

Based on the analysis of female characters, I will try to define what is the image of a woman in Homeric texts and what is a Homeric woman. And also what has affected us to this day, and which women we perceive as prototypes, as cultural patterns for our society.

Seznam použitých zdrojů:

Primární zdroje:

HÉSIODOS. Práce a dny. In: Hésiodos. *Zpěvy železného věku*. Praha: Svoboda, 1990. ISBN: 80-205-0127-4.

HÉSIODOS. Zrození bohů. In: Hésiodos. *Zpěvy železného věku*. Praha: Svoboda, 1990. ISBN: 80-205-0127-4.

HOMÉR. *Ilias*. Praha: Academia, 2010. ISBN: 978-80-200-1839-7.

HOMÉR. *Odysseia*. Praha: Academia, 2012. ISBN: 978-80-200-2187-8.

Sekundární zdroje:

BLOOM, Harold. Biography of Homer. In: BLOOM, Harold. *Bloom's Major Poets: Homer*. New York: Chelsea House, 2001, 14-16. ISBN: 0-7910-5938-3.

BLOOM, H. *Bloom's Guides: The Odyssey*. New York: Chelsea House, 2007. ISBN: 978-0-7910-9299-6.

BLUNDELL, Sue. *Marriage and the maiden*. IN: Sue Blundell and Margaret Williamson. *The Sacred and the Feminine in Ancient Greece*. New York: Routledge, 1998, s. 42-56. ISBN: 0-203-98125-1.

BOHÁČEK, Kryštof. *Moudrost Odysseova: Jak dospět v muže pod nadvládou žen?* In: *Ostium*, 2019, roč. 15, č. 3. E-ISSN 1336-6556.

BUTLER, Samuel. *Samuel Butler on the Authority of Women*. In: BLOOM, Harold. *Bloom's Major Poets: Homer*. New York: Chelsea House, 2001, 57-58. ISBN: 0-7910-5938-3.

CAMBIANO, Guisepppe. *Cesta k dospělosti*. In: VERNANT, Jean-Pierre. *Řecký člověk a jeho svět*. Praha: Vyšehrad, 2005, s. 77-103. ISBN: 80-7021-731-6.

CANFORA, Luciano. *Dějiny řecké literatury*. Praha: Koniasch Latin Press, 2004. ISBN: 80-86791-10-6.

FARRON, S. *The portrayal of women in the Iliad*. 1979, roč. 22, 15-31. ISSN: 0065-1141.

FELSON, Nancy. SLATKIN Laura M. Gender and Homeric epic. In: FOWLER, Robert. *The Cambridge Companion To Homer*. Cambridge: Cambridge University press, 2004, s. 91-114. ISBN: 0-521-81302-6.

- FERRY, LUC. *Řecké mýty: Mytologie a filosofie*. Praha: Garamond, 2020. ISBN: 978-807407-466-0.
- FISCHEROVÁ, Sylva. *Odyseia jako ustavující dílo evropské kulturní tradice*. In: Homér. *Odyseia*. Praha: Academia, 2012, s. 426-475. ISBN: 978-80-200-2187-8.
- GALÁN, Juan Eslava. *Láska a sex ve starém Řecku*. Praha: Ikar, 2003. ISBN: 80-249-0244-33.
- HOŠEK, Radislav. *Řecké náboženství*. Praha: Univerzita Karlova, 1988.
- HOŠEK, Radislav. *Země bohů a lidí: pohledy do řeckého dávnověku*. Praha: Svoboda, 1972.
- CHLUP, Radek. HORÁČEK, Filip. *Učebnice klasické řečtiny*. Praha: Academia, 2012. ISBN: 978-80-200-2123-6.
- KRATOCHVÍL, Zdeněk. Archaická moudrost. In: BOUZEK, Jan. KRATOCHVÍL Zdeněk. *Od mýtu k logu*. Praha: Herrmann, 1994, s. 45-170.
- LEWKOWITZ, Mary R. *The Heroic Women of Greek Epic*. The American Scholar. 1987, roč. 56, č. 4, 503-518. ISSN: 0003-0937.
- LEWKOWITZ, Mary R. *Women in Greek myth*. The American Scholar. 1985, roč. 54, č. 2, 207-219. ISSN: 0003-0937.
- MIREAUX, Émile. *Život v homérské době*. Praha: Odeon, 1980.
- PLATÓN. *Euthydemos, Menón*. Praha: OIKOYMENH, 2000. ISBN: 80-85241-56-9.L
- REDFIELD, James. Homo domesticus. In: VERNANT, Jean-Pierre. *Řecký člověk a jeho svět*. Praha: Vyšehrad, 2005, s. 133-159. ISBN: 80-7021-731-6.
- SEGAL, Charles. Divák a posluchač. In: VERNANT, Jean-Pierre. *Řecký člověk a jeho svět*. Praha: Vyšehrad, 2005, s. 161-189. ISBN: 80-7021-731-6.
- SCHADEWALT, Wolfgang. *Z Homérova světa a díla: stati a pojednání k homérské otázce*. Praha: Oikoymenh, 2019. ISBN: 978-80-7298-255-4.
- SZLEZÁK, Thomas A. *Za co vděčí Evropa Řekům: o základech naší kultury v řecké antice*. Praha: Oikoymenh, 2014. ISBN: 978-80-7298-496-1.
- SKŘEJPEK, Michal. *Vladimír Šrámek a jeho Ilias*. In: HOMÉR. *Ilias*. Praha: Academia, 2010, s. 5-21. ISBN: 978-80-200-1839-7.
- Toulky minulostí světa: 2. díl*. VOLNÝ, Zdeněk (ed.). Praha: Baronet a Via Facti, 2000. ISBN: 80-238-5708-8.

VEGETTI, Mario. Člověk a bohové. In: VERNANT, Jean-Pierre. *Řecký člověk a jeho svět*. Praha: Vyšehrad, 2005, s.223-247. ISBN: 80-7021-731-6.

VERNANT, Jean-Pierre. Řecký člověk. In: VERNANT, Jean-Pierre. *Řecký člověk a jeho svět*. Praha: Vyšehrad, 2005, s. 9-24. ISBN: 80-7021-731-6.

ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*. Praha: ČSM, 1965.

Elektronické zdroje:

PARRY, Richard. THORSRUD, Harald. Ancient Ethical Theory. *Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online]. Dostupné z <https://plato.stanford.edu/entries/ethics-ancient/#Intr> [cit. 16.04.2022].

PUTNA, Martin C. *HOMÉR 21. Antika a bible: Dějiny pro studenty všech věků* [online]. Dostupné z <http://www.fhs.cuni.cz/homer21/homer.html#homerskedeje> [cit. 27.04.2022].

XENOFANÉS. Český překlad zlomků od Z. Kratochvíla. *Fysis*. Stránky filosofa Zdeňka Kratochvíla [online]. Dostupné z <http://fysis.cz/presokratici/xenofanes.htm> [cit. 20.04.2022].